

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA
UNIVERZITA V NITRE
FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO
INŽINIERSTVA**

1128122

Rudolf Geschwind šľachtiteľ ruží

2010

Jana Salátová

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO
INŽINIERSTVA

Rudolf Geschwind šľachtiteľ ruží

Bakalárska práca

Študijný program:	Záhradníctvo
Študijný odbor:	Záhradníctvo
Školiace pracovisko:	Katedra biotechniky parkových a krajinných úprav
Školiteľ:	Ing. Milan Knoll, PhD.
Konzultant:	Ing. Vladimír Ježovič

Nitra, 2010

Jana Salátová

Čestné vyhlásenie

Podpísaná Jana Salátová vyhlasujem, že som bakalársku prácu na tému „ Rudolf Geschwind šľachtiteľ ruží “ vypracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, ak hore uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 20. mája 2010

.....
Jana Salátová

PodĎakovanie

Touto cestou by som sa chcela poĎakovať všetkým, ktorí mi pri tvorbe mojej bakalárskej práce pomohli Ing. Marekovi Vangovi, Ing. Miroslavovi Lukáčovi a Ing. Vladimírovi Ježovičovi, ktorí mi pomáhali pri poskytovaní odbornej literatúry a materiálu, z ktorých som mohla čerpať informácie pre moju prácu. Preukázali ochotu a hlavne pomoc, za čo som im vĎačná. Ďalej Ďakujem aj Ing. Milanovi Knollovi, PhD., ktorý sa ma ujal a viedol ma, za jeho odborné vedenie a konzultácie pri vypracovaní tejto bakalárskej práce. Samozrejme nemôžem nespomenúť mojich rodičov, ktorým Ďakujem za ich podporu pri vypracúvaní bakalárskej práce a pri získavaní materiálu, z ktorého som mohla čerpať.

Ešte raz Vám Ďakujem.

Abstrakt

V mojej bakalárskej práci som sa venovala šľachteniu ruží významného šľachtiteľa ruží a lesníka Rudolfa Geschwinda, začala som stručným rozdelením ruží a ďalej som pokračovala písaním o živote tohoto šľachtiteľa. Spomenula som jeho začiatky so šľachtením ruží, jeho povolanie lesníka v meste Krupina. Opísala som niektoré z jeho najznámejších ruží a do príloh som uviedla celý zoznam Geschwindových ruží, ktoré vyšľachtil počas svojho života. Nakoniec som spomenula miesta, kde sa dostali Geschwindove ruže po jeho smrti, zabudnuté rozárium v Dolnej Krupovej, ktoré fungovalo pod vedením Márie H. Chotekovej a súčasné Arborétum Borová hora vo Zvolene, kde sa nachádzajú niektoré z Geschwindových pozostalostí.

Abstrakt v anglickom jazyku

In my thesis, I was given a major breeder breeding roses and Rudolf Geschwinda forester, I started a brief breakdown of roses and then I continued writing about the life of this breeder. I mentioned its beginnings to the selection of roses, his profession in the city forester Krupina. Like to describe some of his most famous roses and am out in the annexes a list of roses Geschwind's to breed in their lives. Finally, I mentioned the place where the roses were Geschwind's after his death, a forgotten rose garden in Dolna Krupa, who worked under the direction of Mary H. Chotekovej and current mountain pine arboretum in Zvolen, where there are some Geschwind's successions.

Obsah

Slovník termínov.....	8
Úvod.....	9
1. Súčasný stav riešenej problematiky.....	9
1.1.1 Z histórie ruží.....	9
1.1.2 Botanické a záhradnícke rozdelenie a pôvod našich ruží	111
1.1.3 Rozdelenie ruží v záhradníckej praxi.....	111
1.2 Z histórie šľachtenia ruží na území Slovenska.....	133
1.3 Život Rudolfa Jozefa Geschwinda	144
1.3.1 Geschwinov život po štúdiu	155
1.3.2 Geschwindové prvé pokusy so šľachtením ruží.....	166
1.3.3 Geschwind ako lesník a šľachtiteľ	177
1.3.4 Geschwind a jeho pôsobenie v meste Krupina	199
1.4 Geschwindove ruže	233
1.4.1 Geschwindove veľkokveté ruže	266
1.4.2 Geschwindove popínavky	277
1.4.3 Plané ruže a ich šľachtence	288
1.4.4 Severské ruže	299
1.4.5 Distribúcia jeho ruží.....	311
1.5 Ďalší šľachtitelia.....	333
1.6 Miesta, kde sa dostali Geschwindove ruže po jeho smrti.....	34
1.6.1 Rozárium Dolná Krupá	344
1.6.2 Arborétum Borová hora	35
2. Cieľ práce	377
3. Materiál a metodika.....	388
4. Výsledky.....	41
4.1 Súčasný stav riešeného územia.....	41
4.1.1 Arborétum Borová hora.....	41
4.1.2 Zbierka Geschwindových ruží v arboréte Borová hora.....	41
4.1.3 Zoznam Geschwindových ruží v arboréte aj s popisom.....	42
5. Diskusia a Záver.....	54

6. Zoznam použitej literatúry.....	545
7. Prílohy.....	57

Slovník termínov

Čajohybridy - všeobecne možno túto skupinu označiť ako krížence medzi čajovkami a remontantkami. Ruže tejto skupiny majú veľké kvety ušľachtilých tvarov, najmä pokiaľ sú v pukoch. Na jednoročných výhonkoch býva 1-2-5 veľkých kvetov, nikdy viac. Kvety používame na rezanie do kytíc, váz a na skupinové vysadzovanie v rozáriách, v záhradkách a v parkoch.

Polyantky - skupina, ktorá vznikla krížením *Rosa chinensis minima* a nanistickými formami *R. multiflora*. Kvitnú veľmi dobre z bazálnych výhonkov. Režú sa veľmi krátko. Je to najstaršia skupina nízkych záhonových ruží.

Polyanthybridy - sú sorty, ktoré majú kvety väčšie než polyantky, ale majú vlastnosti polyantiek. Dajú sa charakterizovať ako krížence medzi polyantkami a čajohybridmi. Majú bohaté kvety, zvyšky po kvetoch sa nemusia odstraňovať.

Floribundky - vznikli krížením polyanthybridov s čajohybridmi. Kvety pripomínajú malé čajohybridy, sú usporiadané v chocholíkoch a nevoňajú.

Grandiflory - sú najnovšie a možno povedať, že aj najmodernejšie z radu začínajúceho polyantkami. Vzhľadom a ušľachtilosťou kvetov sa podobajú čajohybridom a mnohé z nich sú aj voňavé.

Úvod

Ruže sú symbol, ktorý existuje milióny rokov, sú symbolom lásky, znovuzrodenia. Sú to pravdepodobne najobľúbenejšie a najpopulárnejšie kvety botanickej ríše. Zároveň je najstarším známym kvetom, aké ľudstvo pozná. Najstaršie druhy ruží sa nám zachovali v pozostatkoch z obdobia pred 30 miliónov rokov.

Kvety ruží sú jemné ale zároveň aj tajomné, niet sa čomu čudovať, že ruže boli, sú a určite budú milované a obdivované mnohými umelcami, spisovateľmi a spevákmi. Neodolali im ani také osobnosti svetovej literatúry ako boli William Shakespeare, či Oscar Wilde, ktorí tieto vzácne kvety spomínali vo svojich dielach po celý život.

Ruže patria do rodu dvojklíčnolistých rastlín z čeľade ružovitých (Rosaceae). Známych je približne 100 druhov týchto ruží, v Strednej Európe asi 20. Prátypom všetkých šľachtených ruží je Ruža šípková (*Rosa canina*). Do tejto čeľade ružovitých patria aj jahoda, jabloň, hruška, čerešňa, slivka, malina či trnka. Rod ruža sa radí ku krom, ktoré sa vyznačujú typickým vzrastom. Z bázy vyháňa viacero výhonkov, ktoré sa zväčša viacnásobne rozvetvujú. Listy ruží sú nepárnoперovité. Všetky rody ružovitých majú rovnakú stavbu kvetu. Každý kvet sa vyznačuje piatimi lupienkami (okvetnými lístkami) a rovnako piatimi kališnými lístkami. Plnokvetosť ruží a ich rozdielnosť spôsobuje premena tyčiniek na okvetné lístky (čiastočne to platí aj pre čnelky). Kvety sa tak delia na jednoduché (do 10 lupienkov), poloplne (11-20 lupienkov), plné (21-40 lupienkov) a veľmi plné (viac ako 40 lupienkov).

Vďaka svojim trňom pôsobia ruže aj dosť agresívne. Mnoho šľachtiteľov sa pokúšalo vyšľachtiť ružu bez trňov. Bolo to však na úkor vône, ktorá je pre každú ružu taká charakteristická. Jedným zo šľachtiteľov, ktorí zasvätili svoj život ružiam bol aj Rudolf Gescwind. Vytvoril ruže ktoré prežili dve svetové vojny a až teraz nachádzajú svoju cestu k sláve a popularite. Jedným z dôvodov prečo sa jeho ruže nestali slávne ešte počas svojho života, môžu byť mená aké im dával. Dlhé a ťažko vysloviteľné nemecké mená mohli byť závažným dôvodom. Pri svojej práci kládol dôraz na ruže, ktoré by prežili kruté zimy aj bez ochrany. Najznámejšou ružou sa stala Gruss Teplitz (1897). Geschwind ružiam obetoval celý svoj život, vyšľachtil nespočetné množstvo ruží a až časom sa mu dostáva pocty za svoje celoživotné dielo.

1. Súčasný stav riešenej problematiky

1.1 Charakteristika ruží

1.1.1 Z histórie ruží

Ruže patria k najstarším známym kultúrne pestovaným rastlinám. Človek si k nim vybudoval zvláštny, obdivný postoj a vzťah. Miesto, kde sa ruže začali pestovať, je ťažko určiť, pretože ruže sú rozšírené takmer po celej severnej pologuli. Záznamy o pestovaní ruží sú známe už z 5. a 6. storočia pred naším letopočtom. Predpokladá sa, že ruže sa zámerne pestovali a začali sa šľachtiť na Ďalekom východe – v Indii, Japonsku a najmä v Číne. Tu sa pestovali nielen pre ich krásu, ale používali ich aj na dekoratívne účely a pre získavanie voňavej silice. Ďalej by sa tiež mohlo uvažovať o Blízkom východe – Iraku, Iráne a najmä Babylone, odkiaľ ich pestovanie preniklo do Grécka a Rímskej ríše. Ruža svoj názov „ kráľovná kvetín “ dostala už v 6. storočí pred n. l. od poetky Sappho.

Už v stredoveku sa ruže stávali symbolom krásy, lásky a mladosti, najmä v gréckej a rímskej poézii. Ruže používali na výzdobu bohatých sídel, kvetmi vystieľali celé interiéry, lôžka a besiedky. Využívali ich pri náboženských a politických slávnostiach, na uvítanie víťazných vodcov, kde sa ruže splietali do vencov. Mnohé zo starších ruží niesli stopy kultúrnych zásahov, čo svedčí o tom, že už v dávnej minulosti sa venovala pozornosť ich zušľachtovaniu. Na starých rytinách objavených pri vykopávkach, sa našli botanické ruže a ruže s viacerými okvetnými lístkami.

Ruže zohrávali dôležitú úlohu aj v medicíne, najmä od vtedy, čo sa z nich začal vyrábať olej, ktorý bol dokonca šesťkrát drahší než zlato. Odvtedy sa ruže v Ríme začali pestovať nie len z okrasných, ale aj hospodárskych dôvodov (boli to *R. damascena*, *R. alba*, *R. centifolia*, *R. gallica*). Taktiež aj ich vynikajúca vôňa nezostala u Rimanov bez povšimnutia a z jej lupienkov začali vyrábať voňavky. U Rimanov bolo pestovanie nielen rozšírené, ale aj na vysokej úrovni. Poznali a ovládali mnohé spôsoby pestovania, ako množenie odrezkami, semenom a štepením. Po páde Rímskej ríše kultúra ruží upadla, ba takmer zanikla. Znovu ožila v 8. a 9. stor. n. l., v Španielsku, to vplyvom arabskej kultúry. Arabi tiež poznali rozmnožovanie ruží semenom a štepením na podpník. Pestovanie ruží sa zo Španielska neskôr rozšírilo do Francúzska, pestovanie im učarilo natoľko, že koncom 18. storočia poznali až tristo sort. Odtiaľ sa pestovanie ruží dostalo do strednej Európy.

V meste Rouen (Francúzsko) sa pestovali druhy ruží, ktoré sa podľa tohto kraja nazvali provensálske ruže. Tieto ruže sa vyvážali do celej Európy a do konca 16. storočia sa ich najviac vyšľachtilo. Rozširovali sa druhy ako *R. centifolia* (ruža stolistá), *R. damascena* (r. damascénska), ktoré sa vďaka svojej mrazuvzdornosti uplatnili najmä v severnejších krajinách. Časom sa aj v Európe začali pestovať *R. chinensis* (r. čínska) a *R.* odroda 'Sweet' (r. voňavá). [3, 4, 5,]

1.1.2 Botanické a záhradnícke rozdelenie a pôvod našich ruží

Celý rod *Rosa* obsahuje asi štyristo druhov, včítane radu spontánnych krížencov, ktoré sú rozšírené v subtropickom a miernom pásme severnej pologule. Z nich sa doposiaľ vyšľachtilo vyše 25 000 kultúrnych sort. Ruže podľa pôvodu rozdeľujeme do dvoch skupín a to na ruže pochádzajúce z Východu (Číny a Japonska – *R. chinensis*, *R. bengalensis*, *R.* odroda Sweet) a na ruže, ktoré pochádzajú z Malej Ázie (*R. centifolia*, *R. moschata*, *R. gallica*. atď.). Vzájomným krížením týchto dvoch skupín vznikli postupne ruže bourbunské, noisetky, remontantky a čajové hybridy. Z botanického hľadiska ich delíme na divorastúce a ušľachtilé. U nás rastie asi štyridsať druhov divo rastúcich ruží. Z praktického hľadiska sa delia na dve skupiny a to na ruže parkové čiže sadové a ruže vyšľachtené záhradné získané zámerným krížením.

Rod *Rosa* L. sa delí podľa Rehdera na štyri podrody: I. *Hulthemia*, II. *Eurosa*, III. *Platyrhodon*, IV. *Hesperrhodos*. Prevažná väčšina ruží, ktoré sa u nás pestujú, patrí do podrodu *Eurosa*, ktorý sa ďalej delí na 10 sekcií:

1. *Pimpinellifoliae* (bedrovníkolisté),
2. *Gallicanae* (galské),
3. *Caninae* (šípové),
4. *Carolinae* (karolínske),
5. *Cinnamomeae* (škoricové),
6. *Synstylae* (dlhočnelkovité),
7. *Indicae* (indické),
8. *Banksianae* (banksovité),
9. *Laevigatae*,
10. *Bracteatae*. [3, 4, 7]

1.1.3 Rozdelenie ruží v záhradníckej praxi

Súčasná záhradnícka prax sa pridrža nasledujúceho rozdelenia do skupín:

1. záhonové ruže,
2. popínavé ruže,
3. sadové (parkové) ruže.

Každá z týchto skupín sa ďalej delí ešte na niekoľko podskupín, ktoré pochádzajú z kríženia, alebo z iných obmien vzniku. Záhonové ruže delíme ešte na:

- a) čajohybridy,
- b) polyantky,
- c) polyanthybridy,
- d) floribundky,
- e) grandiflory.

Zo starších typov sem patrili remontantky, čajovky, bourbonky a pernetky. [3, 5]

1.2 Z histórie šľachtenia ruží na území Slovenska

V úvode je nevyhnutné uviesť, že z historického hľadiska šľachtiteľskou osobnosťou európskeho, ba možno povedať, svetového významu bol Rudolf Geschwind, ktorý je zakladateľom šľachtenia ruží na Slovensku. História pestovania a šľachtenie ruží nemá na Slovensku bohatú tradíciu. Ruže sa u nás pestovali veľmi ojedinele. Nevznikol tu žiadny podnikateľský subjekt (okrem malých podnikateľských aktivít R. Geschwinda a grófkou M. H. Chotekovej), v ktorom by sa prenášalo šľachtenie z pokolenia na pokolenie tak, ako v mnohých iných krajinách Európy. Geschwindove novinky boli veľmi vychvaľované a ešte aj dodnes sú uvádzané v rôznych publikáciách. Zmienku si zasluhuje dnes už zaniknuté rozárium v Dolnej Krupej pri Trnave. Neskôr dr. Limbacher v rokoch 1933- 1937 založil Bratislavské mestské rozárium v Petržalke.

Böhm si v Blatne založil ružiarsky závod pod Šumavou vo výške 400 m n.v., k pohoršeniu niektorých vtedajších ružiarov. Dnes sa však pokúšajú pestovať blatenské ruže pokusne do výšky 1000 m. V dubovom pásme sa dnes dajú pestovať bežne, s výnimkou snáď niektorých juhofrancúzskych druhov. Vzniká potreba šľachtiť ruže pre smrekové pásma, pretože ruže sa sťahujú s človekom do vysokých polôh, kde sa vysádzajú okolo rekreačných domov a pamätníkov. Je teda aktuálna diferenciácia doterajšieho bohatstva ruží podľa ich použiteľnosti v rozmanitých podmienkach. Vieme, že je dostatok materiálu na splnenie týchto úloh. Na Sibíri niektoré kultúrne druhy znášajú zimy do $-45\text{ }^{\circ}\text{C}$ bez pokrytia, okrem snehu a získali tu odolnosť a otužilosť, ktorá dovoľuje využitie aj v najsevernejších častiach ZSSR. Rovnako známe druhy, ktoré v suchých oblastiach kde dosahujú zimy $-45\text{ }^{\circ}\text{C}$ pri malej vlhkosti, sa dajú pestovať pri miernom pokrytí pieskom alebo rašelinou, a voľné domáce ruže (*R. karelini*, *R. pimpinellifolia*, *R. reggeriana*), ktoré znášajú zimy do $-40\text{ }^{\circ}\text{C}$ bez pokrytia. Nie je teda oblasť pre ktorú by sa nenašli vhodné druhy. Z ponúkaného sortimentu sa dá vybrať druh ruže, vyžaduje to však diferenciáciu podľa miesta sústredenia. [4, 7]

1.3 Život Rudolfa Jozefa Geschwinda

Narodil sa 23. augusta 1829 v nemeckej obci Hředle, okres Rakovník. Svoje detstvo prežil v otcovskom dome na Doubravskej hore (Schlossberg) pri Tepliciach, kde sa vtedy nachádzala zrúcanina zámku, v ktorom boli niektoré izby obývateľné. Jeho otec a príbuzný mali pomerne blízko k záhradníctvu a lesníctvu. V tedajšej dobe sa v záujme rozvoja kúpeľov usilovne pracovalo na zakladaní parkov a tak sa už vtedy začali jeho lesnícke a záhradnícke záujmy prelínať. Už v roku 1845 sa začal venovať teoretickým a aj praktickým kríženiam. Tento jeho záujem nepochybne prebudila aj práca Lecocqa, v roku 1846 preložená aj do nemčiny. V roku 1847 získal prvý kríženec ruží, v roku 1848-49 to bol kríženec medzi druhmi *Sorbus* a *Pyrus*. Vo veľmi búrlivom roku 1848 sa dostal do Prahy na Polytechnický inštitút a potom odišiel do Banskej Štiavnice na Banícku a lesnícku akadémiu, kde svoje štúdium dokončil v roku 1852. Kríženie aj naďalej ostalo jeho obľúbeným predmetom záujmu. Najskôr prednášal o svojich skúsenostiach s krížením lesných drevín v roku 1857, kedy ukončil jeho prácu o krížení ruží, ktorá však vyšla až v roku 1863.

Geschwind už okolo roku 1848 (pred jeho štúdiami) v mladíckom rozlete si postavil vysoký cieľ – chcel pomocou hybridizácie ovplyvniť charakter lesných drevín. Postupne chcel vylúčiť nedostatky lesných stromov a tak postupne vytvoriť nové formy a nové lesy, ktoré by snád vyhoveli požiadavkám budúcnosti. Išlo mu o zdokonaľovanie stromov a kríkov krížením a množením nových druhov. Predstavoval si, že aj keď lesné dreviny nespĺnia všetky jeho priania s ohľadom na produkciu dreva, dajú aspoň svojimi plodmi slušné vedľajšie výnosy. Geschwind tak už v roku 1864 načrtnol plán konkrétnej činnosti pre jednotlivé rody a stanovil úlohy, na ktoré sa treba zamerať. Tieto myšlienky predstihli dobu a postupne sa ich musel vzdať, lebo jeho myšlienky boli nad sily jednotlivca. Preto píše : „ Keby pred osemnástimi rokmi moja myšlienka využiť hybridizáciu v lesníctve namiesto posmechu bola uznaná a boli by aj pochopené výhody pre lesníctvo a botaniku..., čo mohlo byť za tú dobu všetko urobené? Bránia tomu však silné predsudky, ktoré sú k „ záhradníckym prácam“ v lesníctve, plynúce z neznalosti možností a výsledkov, ktoré možno hybridizáciou docieľiť.“ [1, 2, 8, 9, 19]

1.3.1 Geschwindov život po štúdiu

Po doštudovaní v Banskej Štiavnici sa dostal do služieb úradu tohto mesta (asi od roku 1851, alebo 1856, lebo z tohto roku sa uvádza pozorovanie kvetov planých ruží v údolí Hronu), potom 1857-1861 bol u riaditeľstva v Žarnovici. Najprv bol v Pukanci, od roku 1861 v Brode pri Žarnovici. V oblasti Slovenského stredohoria pôsobil s prestávkami do roku 1867. Lesnícke povolanie nezaistovalo kľudný život, viedlo k častej zmene pôsobiska. Už okolo roku 1860 sa dostal do Tirolska, kde pôsobil vo Fondo (dnešné Taliansko, 20 km od Bolzana a Meranu). Tu mal príležitosť študovať ruže juhu a už začiatkom októbra zbierať zrelé plody mesačných ruží, čajových a noisetek na kroch niekoľko metrov vysokých. Okrem semien si odtiaľ doviezol peľ konzervovaný v pukoch na vetvách udržiavaných vo vode, jeho termín zrenia sa ovplyvňoval uskladnením na chladných alebo teplých miestach. Zbieral peľ na polorozvítých ružiach *R. sempervirens*, *banksia*, *microphylla* v Taliansku a *R. alpina* v Tirolsku, a pri odcestovaní na Slovensko ich vzal so sebou, kde takto konzervované peľové zrnká použil o osem dní neskôr k umelému opeleniu.

Napriek všetkým útrapám spôsobeným častým sťahovaním, na každej stanici, kde sa zdržal, založil ružovú záhradu, takže jeho priatelia si ho doberali, že by pestoval ruže aj keby prišiel medzi Eskimákov. Práve v Brode mal k dispozícii erárnu záhradu, ktorá bola dobre založená, a vysadil ju niekoľkými stovkami ruží. Chodilo sem veľa priateľov ruží z okolia, hlavne v dobe ich kvitnutia. Zvláštnou atrakciou tu bola popínava ruža '*Felicité et Perpétue*', ktorá oplietala skoro polovicu horárne a vábila okoloidúcich k prehliadke.

V Brode vyšľachtil semenáče ako '*Andreas Geschwind*' (nádhorne modrofialová) '*Julius Geschwind*', '*Fürstin Clary*', '*Erinnerung an Brod*', '*Premier Essai*', a radov semenáčov *R. microphylla*, *R. majalis*, *R. rugosa*, *R. ferox* a iných, ktoré pri neskorších presídľovaniach uhynuli. Tu vtedy položil základ ku skupine „slovenských“ (uhorských) popínaviek.

V Brode opakoval zase pokusy s vrúbľovaním rodu *Rubus* na ruži; tento krát štepil malinu a ostružinu na *R. rubiginosa* a *R. canina*. Všetky očka úplne zrástli a zostali počas jesene a zimy čerstvé a zdravé. Ani tie sa však nedočkali odmeny, pretože začiatkom jari odišiel z Brodu a nedozvedel sa, čo sa s jeho vrúbľami stalo.

Počas svojho pôsobenia v Brode sa oženil s Máriou Laglerovou a mali spolu dvoch synov Rudolfa a Leopolda, ktorý tiež zostali verní lesníckemu povolaniu. Taktiež

pokračovali v štúdiu na Baníckej a lesníckej akadémii v Banskej Štiavnici, ale už s vyučovaním v maďarskom jazyku.

Odchod z Brodu súvisí nepochybne s vtedajšími politickými pomermi. V roku 1866 prišla vojna (Rakúsko–Pruská), po nej pristúpilo Rakúsko na autonómny systém. V roku 1867 bola v Uhroch obnovená ústava a zákonodarstvo z roku 1848, takže vlastne vznikli dva ústavné štáty, spojené menom Rakúsko–Uhorská monarchia. V Uhroch nastáva prudká maďarizácia a dochádza k odstraňovaniu ľudí neschopných prispôbovať sa novým podmienkam. K odchodu bol zrejme donútený aj R. Geschwind po obvinení zo zanedbania služobných povinností. Pri takomto „čistení“ nemal štiavnický komorský úrad príliš vyberané spôsoby a preto podobné obvinenia netreba brať príliš vážne.

V roku 1867 sa znovu presídlil do Čiech (Teplice na Doubravskej hore). Potom pôsobil na niekoľkých miestach v Alpách. 1867 Treno, potom Mesolombardi v Tirolsku a ďalších miestach. V roku 1871 býval zas osem mesiacov na Zakarpatskej Ukrajine. Avšak pre jeho šľachtiteľskú prácu bolo toto obdobie nevýznamné.

Napriek tomu však na svoje pokusy nezanevrel. Do Čiech si priviezol z Brodu krížence dubov a z tohto materiálu vrúbľoval za kôru na vetvu skoro horizontálne odstávajúci *Quercus sessiliflora*, aby si overil, že týmto spôsobom sa dá dosiahnuť skoré nasadenie plodov. Skutočne v treťom roku po vrúbľovaní začali hybridné prúty kvitnúť (1867) a kvitli bohato. [1, 2, 8, 10]

1.3.2 Geschwindové prvé pokusy so šľachtením ruží

Ružami sa začal zaoberať už na Doubravskej hore okolo roku 1847. Sám na to spomína: „Moja záľuba k ružiam vznikla náhodou. V záhrade môjho strýka na Belvedere pri Tepliciach jeden kúpeľný hosť zlomil ružu a ker ťažko poškodil, čím nahneval strýka tak, že ju celkom zničil...“ Z týchto zbytkov mohol Geschwind zachrániť len malé kúsky vetví, z ktorých získal vruby, ktoré očkoval na Doubravskej hore. Pokus dopadol nad očakávanie dobre a od tej doby sa stal priateľom ruží. To ho viedlo k ďalšiemu štepeniu na plané ruže na tomto vrchu. Vtedy nebolo žiadnou vzácnosťou nájsť uprostred lesa nádherne kvitnúce ruže. Postupne tento sortiment zostávajúci najprv len z domácich druhov obohatili návštevníci Doubravskej hory z blízka i ďaleka o vtedy ešte vzácne remontantky.

Na Doubravskej hore uskutočňoval početné kríženia a nazbieral tu mnoho skúseností v tomto obore. Pretože pokusy robil v lese a ruže trpeli olamovaním kvetov ruží od kúpeľných hostí, pomáhal si tak, že hneď po opelení otrhával všetky lupene kvetov, často ešte pred odkvitnutím, a pritom nikdy nespozoroval, že by to malo vplyv na nasadenie semena; práve naopak – plody sa lepšie vytvárali.

V tej dobe sa zaoberal aj krížením iných rastlín, takže už v roku 1857 (1864) preukazuje svoju výkonnosť v odbore hybridizácie tým, že získal tisíc krížencov v rodoch *Rosa*, *Syringa*, *Lonicera*, *Dianthus*, *Aquilegia*, *Oenothera* atd., z nich najkrajšie boli už v obchodoch a „v rukách verejnosti“, o týchto jeho výkonoch dostal mnohé listy a veľké uznania od dôležitých osôb z domova i zahraničia. V tomto období sa vtedy veľmi intenzívne venoval kríženiu a svoje skúsenosti s krížením ruží zhrnul v práci, ukončenej v podstate v roku 1857, ktorá však vyšla až v roku 1866, lebo dlho trvalo kým pre svoju knihu zohnal nakladateľa.

Na Doubravskej hore robil aj iné pokusy so štepením, skúšal príbuznosť rastlín praktickou cestou a často mal úspechy a dobré výsledky. Tak napríklad v roku 1850 skúsil vrúbľovať ostružinu na planú ružu v lese, a pretože vrúbľe ostružiny boli už narašené, podarilo sa spojenie vrúbľovaním za kôru, takže mohol vidieť malý stromček obalený púčikmi. Bohužiaľ jedného dňa našiel korunu zlomenú a zvädnutú, a pretože skoro na to musel zo služobných dôvodov miesto opustiť a dlhší čas cestovať, dostal sa k opakovaniu tohto pokusu až po jedenástich rokoch.

V kúpeľných Tepliciach v tých časoch po napoleonských vojnách sa veľká pozornosť venovala zakladaniu parkov a tu vtedy vznikol aj jeho záujem o sadovníctvo. Načerpával tu mnoho skúseností, ktoré zhrnul v práci „Skaly v záhradách a parkoch, návod ku skrášleniu prírodno a umelo vytvorených skalných partií pre krajinárov, majiteľov záhrad, lesníkov a architektov“, ktorá vyšla prvýkrát v roku 1866 a druhýkrát v roku 1880. Práca poukazuje na bohaté skúsenosti s cudzími drevinami a letničkami. [1,2,8,10,12,13]

1.3.3 Geschwind ako lesník a šľachtiteľ

V lesníctve si Geschwind zaistil meno ako priekopník a zakladateľ „šľachtenia lesných drevín“ (ako hybridizácia lesných drevín) a tiež v roku 1864 sa prihovril za jej zaradenie do učebných programov. Zrejme to bol nápad predčasný a trvalo pomaly sto rokov, kým sa uskutočnil. V jeho dobe sa nemohol dočkať uznania.

Už vtedy navrhoval vhodné organizačné opatrenia, zriadenie škôlok zameraných na šľachtenie lesných drevín, využitelných pre šľachtenie ovocných a okrasných drevín. Jeho návrhy pripadali súčasníkom veľmi utopistické, ale na základe vývoja posledných sto rokov jeho predstavy o šľachtení lesných drevín krížením a iných na to nadväzujúcich požiadaviek boli reálne, a musíme uznať aj jeho vedomostné a pozorujúce schopnosti. Keďže so svojimi návrhmi neuspel, musel sa obmedziť len na okrasné dreviny, predovšetkým ruže, kde mohol počítať s väčším pochopením, uznaním a kde jeho práca bola rešpektovaná a nebola spochybňovaná.

Hlavnou Geschwindovou zásluhou je, že položil základy šľachtenia ruží, ku ktorým pristupoval netradične a pod vplyvom svojich skúseností zo šľachtenia lesných drevín. Záluba v ružiach mu neprinášala žiadny prospech, skôr posmech a nepochopenie, na ktoré si často sťažoval. Napriek tomu po štyridsiatich tokoch práce napísal, že i keď na ružiach hmotne získal málo, predsa mu táto záluba kráľovnej kvetov bola zdrojom pôžitku, takže nikdy nemal príčinu ľutovať túto náklonnosť. Pri hodnotení jeho činnosti v tomto odbore musíme obdivovať jeho silu a vytrvalosť, práve preto, že nebol profesionálnym šľachtiteľom. Jeho produkcia v tomto odbore sa odhaduje rôzne, počet vyšľachtených ruží sa udáva raz na 70 (Csobor) inokedy na 600 (Anonymus 1962). Tieto rozdiely sú vysvetlené tým, že v prvom prípade ide o ruže, a v druhom o všetky šľachtence. Zoznam ruží, pokiaľ je známy, obsahuje asi 120 sort (Jäger 1945, 1970, Svoboda 1959, 1961, 1974, Havlů 1962), z nich sú však väčšinou známe len tie z popisov, a nemáme doposiaľ spoľahlivú bibliografiu jeho práce. Nás môžu zaujímať len ruže, ktoré prežili do našich čias. Sotva sa o nich dočítame, pretože mnohé z nich sú vedené len pod cudzou firmou. Bolo napísané: „Mnohé krásne popínavé ruže sa zrodili z jeho rúk a kráslija naše záhrady. Tie všetky majú vhodné meno, až na tie, ktoré išli do cudziny a k nám prišli pod cudzím menom, pri nich pravý šľachtiteľ nebol nikdy udávaný.“ (M. Geier 1913). Do obchodu dával svoje šľachtence cez firmy, zvlášť cez Lamberta z Trevíru, pelargónie cez C. Schmidta z Laibachu (Kraňsko) ap. Pritom sa stávalo ako pri *R. microphylla* 'Premier Essai', že bola do Nemecka kúpená až keď precestovala celým Francúzskom.

Prehliadnuc túto produkciu, musíme povedať, že je to slušný výkon na jeden život, zvlášť keď zväžime, že pracoval sám bez personálu, a dá sa porovnať s výkonmi mnohých profesionálnych a dobre vybavených šľachtiteľských podnikov. Mnohé z jeho druhov pretrvali dlho v sortimente a pestujú sa dodnes na celom svete, čo dokazuje ich

hodnotu. Mnohé sa stali východiskom ďalšieho kríženia. Všetky jeho ruže nemali prirodzene rovnakú hodnotu, mnohé zanikli i preto, že sám Geschwind ich už ďalej nemnožil. Tiež dátumy o ich vzniku treba brať s rezervou. Vynikajúcich vyšľachtených ruží bolo však toľko, že mu mohli pomôcť k slušným príjmom, keby vedel využiť tieto úspechy obchodne. Geschwind však bol príliš nezištný a nikdy na to nepomyslel.

Okrem toho zanechal veľa publikácií o ružiach, v ktorých je obsiahnutých veľa vlastných pozorovaní a skúseností a ešte dnes stoja za štúdium. Je v nich napísané to podstatné, čo chcel verejnosti povedať, takže sotva získame viac štúdiom jeho notesov a rukopisných poznámok, pretože z nich sa dnes ťažko niekto vyzná, sám autor by sa v nich sotva vyznal. [1,8,15]

1.3.4 Geschwind a jeho pôsobenie v meste Krupina

V roku 1872 nastupoval Rudolf Geschwind ako mestský lesmajster v meste Krupina. O voľné miesto sa uchádzal v r. 1871, kladné vyjadrenie dostal 4. júna 1872 a 20. augusta pricestoval do Krupiny, aby 3. septembra prijal miesto lesmajstra. Býval na Hornej ulici a mal tu malú záhradu. R. Geschwind prebral mestské lesy v zlom stave. Čakala ho ťažká práca, lebo musel postaviť na silnejšie základy doterajšie zastaralé hospodárstvo. Podujal sa sám vypracovať nový hospodársky plán, vymeriaval a hodnotil jednotlivé časti. Túto náročnú prácu dokončil v r. 1895 a plán bol lesodohliadajúcim úradom schválený skoro bez pripomienok. Tieto plány tak slúžili na 50 rokov pri správe mestských lesov. Pretože boli k dispozícii len staré, už nevyhovujúce plány a lesné mapy, vypracoval nové a podľa nich sa staral nie len o ťažbu, ale aj o vysádzanie a zalesňovanie holín. Tak zabezpečil obnovu lesa podľa moderných poznatkov.

Okrem svojich povinností si našiel čas aj na intenzívnu šľachtiteľskú prácu, ktorá jeho usadeniu len prospela. Už sa mohol naplno venovať svojim plánom, ich realizáciu už neznemožňovala častá zmena pôsobiska. Konečne mohol svoje novošľachtence preskúšať na odolnosť voči zime. Ruže, ktoré pestoval zo semena, zvlášť silno rastúce, sotva kvitnúce pred tretím rokom, niekedy až po uplynutí piatich rokov. Tie bolo nutné posudzovať viac rokov, kým so svojimi výpestkami mohol predstúpiť pred verejnosť.

V Krupine sa dal znovu do pestovania semenáčov ruží. Vďaka jeho drevárskym skúsenostiam zaobstaral si nový šľachtiteľský materiál a v jeho záhrade sa objavilo niekoľko tisíc nádejných semenáčov. V popínavých ružiach už mal meno, jeho

„slovenské“ (uhorské) popínavky už boli známe, obľúbené a v širokých kruhoch veľmi populárne. Z ostatných semenáčov tu mal zastúpené doposiaľ nedosiahnuté farebné tóny, tmavo purpurovo fialovej, fialovej, šedo fialovej, s modrým leskom. Charakteristické plané formy používal s obľubou ku svojim pokusom, i keď boli v prvej dobe sterilné. Medzi semenáčmi popínaviek boli odrody dobre použiteľné ako podnože, pretože sa dali množiť rezkami.

Jeho ružová záhrada bola cieľom mnohých návštevníkov z ďaleka i blízka, a okolo roku 1894 mala záhrada už 350 druhov ruží. Z inej správy je známe, že to bolo rozárium skutočne pracovné, do ktorého vniesol materiál potrebný pre šľachtenie odolných ruží, na ktorých pracoval, teda početné plané druhy. Niektoré z nich ťažko a pracne zháňal a nemohol ich získať ani za väčšie peniaze. Predsa sa mu postupne podarilo sústrediť druhy s ktorými pracoval, predovšetkým *R. alba*, *R. ferox*, *R. kamtschatica*, *R. rugosa*, *R. nitida*, *R. rapa*, *R. lucida*, *R. parvifolia*, *R. carolina*, *R. blanda*, *R. cinnamomea*, *R. majalis*, *R. alpina*, *R. acicularis*, *R. spinosissima* (*pimpinellifolia*), *R. reversa*, *R. oxyacantha*, *R. gallica*, *R. turbinata*, *R. villosa*, *R. tomentosa*, *R. lutea*, *R. rubiginosa*, *R. canina*, *R. rubrifolia*, *R. sericea*, *R. microphylla*, *R. arvensis*, *R. sempervirens*, *R. multiflora*, *R. polyantha* ai. To bol zhruba vychádzajúci materiál jeho severských (polárnych) ruží, teda ruží, o ktorých vytvorenie sa usiloval, ruží odolných v tuhých alebo mokrych zimách, odolných voči mrazu a schopných znížiť náklady na prezimovanie porastov.

Tu tiež venoval pozornosť veľkokvetým ružiam a pokusy mu umožnili bohatú literárnu činnosť. Počas pobytu v Krupine vydal druhé vydanie práce „Hybridizácia a pestovanie semenáčov ruží“, (1880). Okrem toho prácu „Čajové ruže a ich bastardi, monografické pojednanie o kultúre, rýchlí, šľachtení a množení, získavaní nových druhov zo semena atď., vedľa popisu 431 najlepších variet a hybridov“ (1884). A tiež prácu zaoberajúcu sa hlavne odolnosťou ruží : „Ruže v zime“ – s popisom všetkých kultivovaných ruží s ohľadom na odolnosť a trvácnosť (1884). Tiež vydával mnohé články o ružiach v rôznych časopisoch. Tu vyšlo aj druhé vydanie jeho práce „Skaly v záhradách a parkoch“ (1880). Rozsah svojich záujmov už ďalej nerozširoval v porovnaní s jeho začiatočnými záujmami, dokonca zanevrel na svoje pokusy s krížením lesných drevín.

Dnes robí problém správne zaradiť Geschwinda do doby a prostredia, v ktorom pôsobil. U nás bol dlho zabudnutý, aj keď v zahraničí bola jeho práca uznávaná

a oceňovaná, lebo sa o ňom uvádzali veľmi skreslené informácie. Práve rastúci záujem o ruže spôsobil, že sa vyhľadávajú pamiatky o jeho činnosti a hodnotí sa jeho práca, veľmi rozporne, taktiež ako za jeho života. Dnes sa k jeho národnostnej stránke hlásia Nemci a aj Maďari. Inde sa objavujú pokusy rozdeliť ho na ružiara a na lesníka. Práve jeho bohatá šľachtiteľská činnosť zvädza k predstave, že ho zaujímali len ruže, že lesníctvu venoval len málo času a lesné hospodárstvo Krupiny zanedbal. Tvrdiť sa dá všeličo, mŕtvy sa už nebránia. Sám Geschwind sa sťažoval na nedostatok času, pre svoje pokusy a napísal: „Prečo robím pokusy sám? Sám, môj ty bože, najprv je moja služba, moja rodina, a čo teda ostane pre moje miláčiky – ruže, pelargónie, karafiáty?“. Nemusíme ho teda podozrievať, že šetril čas službe, ani svojej šľachtiteľskej činnosti nemohol venovať viac času, než akýkoľvek iný lesník, ktorý ho venoval krčmám a loveníu. Život, charakter a práca tvorí nerozlučný celok a tak pokusy rozdeliť osobnosť sú bezvýznamné. Lúštiť či bol Geschwind lepší ružiar alebo lesník nemá zmysel. Pri takomto postupe by sme sa dostali zbytočne k otázke, aké podmienky k realizácii jeho snáh v lesníctve mu poskytli mestské sady a miestna šľachta. Dalo by sa povedať, že keby mohol realizovať svoje predstavy a keby boli využité aj jeho schopnosti, mohla by byť dnes Krupina ružiarskym strediskom s dlhou tradíciou, produkujúcou originálne materiály pre krajinárske potreby. V skutočnosti nedokázala Krupina nič zachovať z jeho pozostalostí. Často sa sám sťažoval na nepochopenie a musel si aj svoju činnosť obhajovať pred nepochopením okolia. Márne upozorňoval, že vedľajší úžitok, ktorý by docielil pestovaním nových krov, by prospel pokladni tak ako výnos z húb, lesného ovocia, liečivých rastlín. Pozastavoval sa nad tým, že v lesnom hospodárstve sa potiera každá záhradnícka práca, ale pritom nie je pod dôstojnosť lesníka zaoberať sa ťažbou kameňa, rašeliny, pálením vápna, atď. Škôlky, ktoré navrhoval (už v roku 1864), zamerané práve na šľachtenie drevín lesných, ovocných a okrasných boli by tiež prospeli pokladni mesta. Môžeme pripustiť, že to boli návrhy predčasné a ešte dnes sú lesníkom nestráviteľné, tak ako aj snahy tvorby parkov. Hlavne keď bolo lesníctvo zaujaté celkom primitívnym hospodárstvom, zameraným na využitie konjunktúry v odbyte dubovej kôry. Povzniesť vtedajšie lesné hospodárstvo bolo sotva možné bez sociálnych zmien, na ktoré však lesný lesmajster nestačil. Bez ohľadu na spokojnosť mestskej pokladnice môžeme v ňom vidieť vynikajúceho lesníka, ktorý videl omnoho ďalej než jeho súčasný sudcovia. Pri ukončení služby mu mesto udelilo zlatú medailu, pochopiteľne že to nebolo za zanedbanie lesného hospodárstva.

V Krupine mal Geschwind nemalé osobné problémy. Ani za tuhej maďarizácie sa nenaučil maďarsky. Žiadal domovské právo mesta Krupiny a pod tlakom úradov prijal maďarské štátne občianstvo. Jeho synovia už boli Maďari. Tu sa tiež dožil ocenenia, tým že ho povolali na Nemeckú univerzitu v Prahe na stolicu botaniky, ktorú údajne odmietol, aby sa nemusel vzdať svojich pokusov. Taktiež sa mu dostalo pocty menovanej čestným členom a ministrom slobodnej nemeckej nadácie pre vedu, umenie a všeobecné vzdelanie vo Frankfurte. Inak bol členom Rakúskej ríšskej lesníckej spoločnosti vo Viedni. Ako skúsený odborník bol volaný ako poradca podžupana Hontianskej župy pred každým vážnejším rozhodnutím v správe lesov. Od roku 1888 bol riadnym členom ovocinárskej spoločnosti Hornonitrianskej.

V tejto dobe sa v Štiavnickom stredohorí prevádzal intenzívny systematický prieskum ruží. V blízkom Prenčove pôsobil ako farár Andrej Kmeť, ktorý sa zaoberal ružami po systematickej stránke. Z Kmeťovej korešpondencie sa podarilo zistiť, že v rokoch 1891–1906 boli v písomnom styku, spolupráca však nepresiahla rozsah vzájomných informácií. V spojení bol tiež s grófkou Chotekovou, zakladateľkou veľkého rozária v Dolnej Krupej pri Trnave, ktorá sa stala majiteľkou jeho pozostalostí. Zatiaľ nevieme, či sa prakticky uplatnili jeho sadovnícke skúsenosti v tejto oblasti, práve v tej dobe sa zakladali už niektoré parky v Antole (Koburg), ale aj v Bohuniciach, Mlyňanoch, na Sliači ai.

V Krupine pôsobil do svojho dôchodkového veku do roku 1906, tu aj zomrel 27. augusta 1910 vo veku 81 rokov. Bol pochovaný 1. septembra za veľkej účasti občanov Krupiny. Podľa jeho želania vysadil na hrob jeho syn Leopold gaštan, ktorý na cintoríne označuje miesto jeho odpočinku. [1, 6, 8, 14, 15]

1.4 Geschwindove ruže

R. Geschwind pracoval v druhej polovici 19. storočia, v dobe búrlivého rozvoja šľachtenia ruží, ktoré nastalo po dovoze východoázijských ruží, použiteľných ku kríženiu s doterajšími európskymi ružami. Zo záhrad boli rýchlo vytlačené tzv. selské alebo letné ruže remontantkami, bengálkami, bourbonkami a nakoniec čajohybridmi. Pri tejto horúčkovitej honbe za získaním nových foriem a farieb, stalo sa skoro nemožným zaradiť získané semenáče do správnej skupiny. Prvé rozdiely medzi jednotlivými skupinami sa veľmi rýchlo strácali, takže postupne sa zlievali a vznikala situácia, kedy sa dali spoľahlivo rozlíšiť len dve skupiny – jedenkrát a viackrát kvitnúce hybridy.

Šľachtenie ruží nemohla vtedy poskytnúť genetika, pretože jej nebolo, a tak šľachtitelia boli odkázaní na svoje vlastné skúsenosti a dlhodobé pokusy. Šľachtitelia zaplavovali trh stovkami novínok, často pochybné ceny. Pestovateľov začali znechucovať tisíce sort, pre ktoré nepostačoval ani priestor a ani pracovné sily nemohli stačiť na všetky požiadavky. Začali ich pohoršovať každoročne sa objavujúce novinky, ktoré nezriedka neboli nič iného než kópie dávno zabudnutých sort. Na oboch stranách vznikli roztržky, ale nikto zo strán nevedel, ako tomu pomôcť, nikto nebol schopný uviesť ružu najružovejšiu, zo svietivo červených najsvietivejšiu, z voňavých najvoňavejšiu, z najlepších najobľúbenejšiu, pretože práve zmysel pre krásu a vkus je rôzny a často opačný u brata a sestry, v jednej a druhej zemi, na severe a na juhu, a tak tomu bude pokiaľ budú ľudia žiť. (Geschwind to komentoval veľmi vtipne: „Pýtal sa ma jeden ružiar, ktorá ruža je pre mňa najkrajšia? Moja odpoveď bola: Pomenuj mi najkrajšiu ženu na svete a v tejto hodine ti ukážem najkrajšiu ružu!“) Nové sorty, vytvárané každoročne vznikali po desiatkach, len stálym kombinovaním starých sort, lebo šľachtitelia potrebovali rýchly výsledok a dlhodobé pokusy presahovali ich hospodárske možnosti a ich trpezlivosť. Toto vytváranie nových sort sa dlho odohrávalo v klimaticky východnejších podmienkach západnej Európy a odtiaľ sa dovážali na naše územie. Postupne vznikla predstava, že podmienky k ich vzniku sú len v týchto teplých oblastiach. Monopol na výrobu novínok malo dlho Francúzsko a tvrdilo sa, že len tam je možné získať nové krásne odrody. Prvý, kto začal burcovať Nemecko k tejto činnosti, bol práve R. Geschwind, ktorý si tiež ako šľachtiteľ vydobyl vynikajúce miesto.

Už v dobe, kedy vládli v našich záhradách remontantky, došiel Geschwind po stratách v tuhých a mokrých zimách k poznaniu, že ani medzi remontantkami nie je žiadna sorta absolútne odolná voči mrazu, a náklady na prezimovanie väčšiny porastov ruží ho viedli k myšlienke vyšľachtit' odrody ruží úplne odolné voči mrazom. Píše o tom: „Nevhodný a často nákladný spôsob pokrývania, odumieranie a v najlepšom prípade znetvorenie koruny ruže, ako dôsledok zimy odrádza všetkých priateľov ruží od ich ďalších kultúr, alebo upúšťajú od citlivejších sort a vracajú sa k tzv. vidieckym ružiam raz kvitnúcim, aby si usporili čas, peniaze, námahu a hnevanie.“ Došiel vtedy k presvedčeniu, že všetky šľachtiteľské novinky sú špatnou cestou. Namiesto toho, aby venovali plnú pozornosť vytváraniu úplne odolných, viackrát kvitnúcich sort, pracujú neplánovite na jednotlivých skupinách. Sám nepovažoval vtedy čajové miešanky za takú epochálnu vymoženosť, za akú ju považovali viacerí ružiarci, lebo nededia vôňu pravých čajoviek a nedosiahli odolnosť, rast a stavbu, plnosť a zmes farieb remontantiek. Ospravedlnenou chybou šľachtiteľov noviniiek bol len zisk, Geschwind v tom videl, že úplne zanedbávajú starú skupinu viackrát kvitnúcich veľmi odolných damascénok a portlandských ruží, vyhovujúcich vôňou a stavbou. Za východisko považoval tiež zdokonalenie jednotlivých skupín a druhou v určitých hraniciach než spájanie všetkých skupín do jednej, pretože každý druh (alebo skupina) má svoje vynikajúce vlastnosti, pre ktoré sa cení.

Geschwind bol presvedčený, že je možné postupne získať triedu ruží, ktorá by sa vyznačovala okrem ušľachtilých vlastností čajoviek ešte aj silným rastom a absolútnou odolnosťou voči mrazom. „Že viazne nové šľachtenie celkom odolných odrôd, dá sa vysvetliť jedine módnym bláznovstvom, opičením po cudzine. No našťastie pre nás severanov je ťažisko šľachtenia noviniiek (hlavne ruží) v rukách Francúzov a Angličanov, ktorí žijú v miernom podnebí a nemajú preto za potreby pestovanie ruží odolných voči mrazom. Čo záleží napríklad Nabonnandovi na čajovke, ktorá by znášala severné zimy? Vôbec nič.“ Preto sa tiež snažil o osamostatnenie šľachtenia v severnej Európe. „Keď zhrnieme do okruhu našich prác a štúdií druhy vysokého severu v dostatočnom počte, druhy ktoré často, bohato a krásne kvitnú, môžeme dosiahnuť vytýčený cieľ síce pomaly, ale predsa spoľahlivo, totižto viackrát kvitnúce odrody ruží, celkom odolné proti mrazu“ (Geschwind 1893).

Geschwind tvrdil, že jedinou cestou k dosiahnutiu odolného a životného materiálu je kríženie medzi ušľachtilými a planými ružami. Bolo mu jasné, že taká práca bude

vyžadovať dlhý čas (najmenej 50 rokov), ak sa má získať nová trieda ruží, ktorá by bola rovnako dobrá ako vtedajšie čajovky a čajohybridy. Získať ruže odolné, vyžadovalo vtedy vychádzať i z druhov, ktoré nemajú síce vysokú okrasnú hodnotu, ale majú vlastnosť, ktorá chýba záhradnej ruži, a môžu byť teda východiskom značného zlepšenia. Samokríženie čajohybridov medzi sebou viedlo už k stagnácií a neprinášalo už nič nového, prerušilo ho až kríženie s *R. lutea* (Lambert), ktoré rozšírilo však len ich farebnú škálu. Kríženie s planými ružami mohlo prispieť k zvýšeniu odolnosti proti chorobám, mrazu a suchu. Novej kombinácií druhov však mohli poskytnúť nové doposiaľ neznáme typy ruží. Dalo sa tak očakávať predĺženie doby kvitnutia od jari do jesene, alebo kríženie so starými druhmi a tak sa navrátiť k ich vôni, atď. Pri výseve planých ruží sa musí väčšinou čakať 3-6 rokov, kým po prvý krát vykvitnú, zatiaľ čo pri kultúrnych sortách na to stačia 1-2 roky, pretože boli selektované na skoré a bohaté kvitnutie. Preto bolo možné nové sorty docieľiť omnoho rýchlejšie než pri krížencoch s planými ružami, a to je tiež dôvod, prečo šľachtitelia len zriedka a neradi pracovali s našimi planými ružami.

Doba posúdenia takejto ruže je teda dlhá, lebo skoro každá zo semena vzniknutá odroda v prvej dobe kvitnutia, často po niekoľkých rokoch, sa mení a až v nasledujúcich rokoch dosahuje stability nielen vo farbe, ale aj stavbe a zvlášť v plnosti kvetu. S touto nestálosťou sa musí počítať a preto nie je vhodné predčasne vyradiť (zničiť) semenáč, ktorý je ešte kultúrou nezlepšený. Nájdú sa ovšem i ruže, ktoré nemajú farbu, tvar i plnosť, takže je nutné každú sortu pozorovať; prejavujú sa zvláštnosťou v tom, že raz vykvitnú, ale po niekoľkých rokoch už nezakvitnú; niekedy vytvoria len zakrpatené kvety a to nie len podľa pomerov počasia a ročného obdobia, ale i podľa druhu a spôsobu kultúry, pôdy a rezu sa chovajú rôzne, a sú ruže, ktorých kvety nám vyhovujú len po splnení určitých podmienok až vo vysokom veku. „Trpezlivosťou sa tu dá docieľiť mnohé, čo sa nám zdalo nedávno nemožným. Väčšina prvých kvetov je schopná zlepšenia. Vlastnosti semenáčov nie sú fixované, dajú sa zušľachtiť a často celkom pretvoriť.“ (Geschwind 1866).

Geschwind prežil celý vývoj veľkokvetých ruží a podieľal sa na ňom, ale známym sa stal vytvorením zvláštnej skupiny ruží, označovanej ako „slovenské“ (v literatúre uhorské) popínavky a nakoniec skupinu parkových ruží označovanú ako „severské či polárne ruže“. [1, 2, 8]

1.4.1 Geschwindove veľkokveté ruže

V triede veľkokvetých ruží dosiahla najväčšiu popularitu a najväčšie rozšírenie jeho ruža 'GRUSS AN TEPLITZ' (Pozdrav Tepliciam) z roku 1897, zaradovaná väčšinou k čajovým hybridom alebo bengálskym ružiam, ktorá bola uznávaná a vysoko oceňovaná po celom svete. Oceňovala sa okrem krásy kvetu jej odolnosťou voči zime a dostávala najlepšie výsledky v najrôznejších častiach sveta. Táto ruža bola tiež bohato využívaná pri šľachtení ďalších noviniiek, ako čajohybridov aj popínavých ruží v najrôznejších zemiach. Pochádzajú od nej napríklad sorty 'ALSTERUFER' (Lambert 1909), 'BLAZE' (Kallay 1932), 'BLOOMFIELD EXQUISITE' (Thomas 1924), 'COMTE G. DE ROCHEMUR' (Schwartz 1911), 'DEFIANCE' (E G. Hill 1907), 'DR. HUEY' (Thomas 1914), 'FRAU DR. SCHRICKER' (Felberg–Leclerc 1913), 'GERTRUD KIESE' (Kiese 1918), 'HOFGÄRTNER KALB' (Felberg–Leclerc 1913), 'J. B. CLARK' (H. Dickson 1906), 'LEUCHTFEUER' (Türke 1909), 'MATHILDE RIES' (Kiese 1918), ai. Od nich pochádzajú snáď aj svetové ruže 'HUGH DICKSON' (1905).

Z ostatných veľkokvetých Geschwindových ruží mnoho neostalo. Doteraz prežili druhy ako 'ANNA SCHARSACH' (1890), 'ASTRA' (1890), 'CAECILIE SCHARSACH' (1887), 'ERINNERUNG AN SCHLOSS SCHARFENSTEIN' (1892), 'EUGEN E. MARLITT' (1990), 'JULIUS FABIANICS DE MISEFA' (1902), 'METEOR' (1887), 'WENZEL GESCHWIND' (1902), 'ZIGEUNERBLUT' (1890), z literatúry a popisov sú známe sorty 'ANNA GESCHWIND' (1882), 'ANTONIE SCHURZ' (1890), 'ARIANA' (1912), 'DR. HURTA' (1867), 'DR. VALENTIN TEIRICH' (1890), 'EREBUS' (1888), 'ESMERADA' (1888), 'EUGÉNIE JOHN MARLITT' (1902), 'ERNST WILLNER' (1888), 'FATME' (1912), 'FIAMMETTA' (1887), 'GRUSS AN WIEN' (1889), 'FRAU VIKTORIA VON THUSANSKY' (1888), 'HAUPTMANN A. STEINSDORFER' (1890), 'HERMIONE' (1912), 'CHLORIS' (1890), 'IRRLICHT' (1895), 'KOBOLD' (1888), 'LORELEY' (1887), 'LYDIA' (1892), 'MAD. RICHTER' (1886), 'MAJOR FRANZ TEIRICH' (1888), 'MARIE DERMAR' (1889), 'SATANELLA' (1900), 'TARTARUS' (1880). Zaradenie sort, tak isto aj pôvod sú samozrejme neurčité.

Ani u veľkokvetých ruží Geschwind nestrácal z pamäti ich odolnosť voči zime a venoval týmto otázkam mnoho pozornosti. Zaujímali ho aj farby kvetov či už modrá ruža, alebo čierna. Tej venoval tiež pozornosť, v ňom píše: „V mojej ružovej záhrade jedného dňa starosta so spoločnosťou uvidia čierny kvet na ruži »Maxime de la Rocheterie« (Vignerón 1872), ktorý sa však neudržal. Domnievam sa však, že čisto

čierna ruža nie je výplodom bujnej fantázie, ale skôr alebo pozdejšie sa musí konštantne vynoriť v záhonoch ružových semenáčov. Že ju dávno nemáme nie je vinou len vlažnosti šľachtiteľov, ale i módnym bláznením priateľov ruží. Lebo po roky oceňovali len ružovočervené remontantky a žlté čajovky a úzkostlivo vylučovali každú zmiešanú farbu zo sortimentov. Som skalopevne presvedčený, že keby ich francúzsky šľachtitelia trpezlivo nevylučovali z už zastúpeného náhodného materiálu k pestovaniu semien, bola by čierna ruža už dávno v našich záhradách“ (Geschwind 1894). [1, 2, 8]

1.4.2 Geschwindove popínavky

Veľkú pozornosť venoval však Geschwind aj popínavým odolným ružiam a zásluhu získal vytvorením skupiny „slovenských“ (uhorských) popínaviek, ktorá zahŕňa mnoho sort, vychádzajúcich hlavne do *R. setigera* a *R. multiflora*.

Najznámejšou z nich je 'ERINNERUN AN BROD' (Spomienka na Brod 1886), rovnako odolná ako prériová ruža, s veľkými plnými, najprv tmavo ružovo-červenými, potom purpurovo-fialovými kvetmi a veľkými listami. Dlhú dobu sa množila a u Chotekovej bola východiskom šľachtenia mnohých ďalších druhov : napríklad 'DONAU' (Praskač 1913), 'VEILCHENBLAU' (J. C. Sohmidt 1908), 'GRUSS AN WIEN' (Geschwind 1889), ai. Z ruží pochádzajúcich od *R. setigera* sa istotne zachovali sorty 'ALPENFEE' (okolo 1890), 'CORPORAL JOHANN NAGY' (1890), 'HIMMELSAUGE' (1895), 'OVID' (1890), 'VIRAGO' (1887). Z literatúry známe sorty 'AURELIA LIFFA' (1886), 'BÁRO MAJTHÉNYI NATÁLIA' (1889), 'FORSTMEISTER'S HEIM' (1886), 'EURYDICE' (1887), 'MERMAID' (1887), 'WASSILISSA' (1886), 'NYMPHE TEPLA' (1886).

Od *R. multiflora* pochádzajú doposiaľ známe sorty 'ASTA VON ARPART' (1909), 'AZALEA' (1909), 'CAROLINE BANK' (okolo 1890 – 1900), 'ERNST G. DÖRELL' (1887), 'FUTTAKER SCHLINGSROSE' (1900), 'GEISHA' (1913), 'GESCHWINDS ORDEN' (1886), 'GESCHWINDS SCHÖNSTE' (1900), 'GESCHWINDS UNERMÜDLICHE' (1900), 'GILDA' (1887), 'HERZBLÄTTCHEN' (1887), 'JOSEPHINE RITTER' (1900), 'LEOPOLD RITTER' (1900), 'PRINZ HIRZEPRINZCHEN' (1912). Z popisov sú známe sorty 'ALICE RAUCH' (1909), 'AMNERIS' (1890), 'ANDOR' (1890), 'DORA' (1887), 'ELBFEX' (1890), 'ERINNERUNG AN MEINEN VATER' (1890), 'ERLKÖNIG' (1886), 'FANTASCA' (1890), 'FATINITZA' (1886), 'GRAZIELLA' (1889), 'JULIA FESTILLA' (1890), 'KLEINER POSTILLON' (1886), 'LADY GAY' (1905), 'LYDIA GESCHWIND'

(1890), 'MERCEDES' (1886), 'NYMPHE EGERIA' (1893), 'PESCHERÄH' (1890), 'PICOTTE' (1890), 'PROFESOR KODOLANI' (1903), 'SCHLOSS LUEGG' (1886), 'TERROR' (1888), 'ULANA' (1890), 'WICKING' (1909), 'WODAN' (1890). [1, 2, 8]

1.4.3 Plané ruže a ich šľachtence

Okrem toho Geschwind skúšal aj mnohé iné plané druhy a od nich pochádzajú jeho sorty:

R. alba: 'ÄNNCHEN VON THARAU' (1886)

R. arvensis: 'ERINNERUNG AN MEINE MUTER' (1888),

'ARVA LEANY' (1910)

R. californica: 'THEANO' (1895)

R. microphylla: 'PREMIER ESSAI' (1866)

R. rugosa: 'SCHNEELICHT' (1896). Túto ružu, z ktorej iní šľachtitelia vychádzali pri šľachtení odolných ruží, využíval len veľmi málo.

R. alpina (pendulina): 'LIOS-ALPHA' (1886), 'DRYADE' (1891). Využitím *R. alpina* sa pokúšal získať druh odolný proti zime a pritom bez ostňov, ako pred ním už Boursalt.

Geschwind sa zaoberal hodnotením týchto slovenských popínaviek na odolnosť voči zime v Krupine a po drsných zimách 1891–93 uvádza: „Čo sa týka uhorských (slovenských) popínavých ruží, odolávali skoro všetky lepšie než francúzske. Zvláštnu odolnosť preukázali 'ERINNERUNG AN BROD', 'AURELIA LIFFA', 'CORPORAL JOHANN NAGY', 'GESCHWINDS ORDEN', 'AENNCHEN VON THARAU' (skoro najodolnejšia), 'ERLKÖNIG', 'KLEINER', 'POSTILLON', 'FANTASCA', 'AMNERIS', 'NYMPHE TEPLA' a 'SCHLOSS LUEGG', kdež to ostatné viac alebo menej utrpeli“. Taktiež skúsenosť z Hamburgu ukázala, že najodolnejšie popínavé ruže na krytie múrov sú uhorské popínavky a odporúčajú sa tu sorty 'AURELIA LIFFA', 'GESCHWINDS ORDEN', 'GILDA', 'KLEINER POSTILLON', 'LORELEY', 'MERMAID', 'NYMPHE TEPLA', 'VIRAGO'. V Erfurte sa osvedčili 'ERINNERUNG AN BROD', 'AENNCHEN', 'VON THARAU', 'GESCHWINDS ORDEN'. V Kyjeve sa chváli ruža 'THEANO', ktorá tu prečkala mrazy - 29°C bez škody a preukázala úplnú odolnosť proti zime. Takýchto uznaní nájdeme v literatúre viac. [1, 2, 8]

1.4.4 Severské ruže

Ďalšou skupinou ruží vytvorenou Geschwindom sú ruže „severské alebo polárne“, ktoré sú vyvrcholením jeho úsilia o dosiahnutie odolných ruží. Podľa Brada (1937) sa táto skupina „musí považovať za niečo úplne zvláštneho, a svet ruží bol tým obohatený o klasickú parkovú ružu.“ Geschwind k nim došiel až na konci svojej činnosti a pri jeho tvorení musel prekonávať značné ťažkosti, než získal vhodné a použiteľné východiskové plané ruže. Boli to problémy, ktoré i dnes odrádzajú väčšinu šľachtiteľov od použitia planých druhov. Mnohé z nich sa dajú len obtiažne krížiť, a tak uplynulo veľa rokov, než dosiahol vhodné krížence, a často boli výsledky neuspokojivé a potom bolo nutné a namáhavé ničiť obrovské kry. Dost' často boli semenáče sterilné. Plané druhy často dávali semená až vo vyššom veku, a i keď ich tvorili bohato, nie sú schopné opelenia cudzím peľom ani peľom blízko príbuzných druhov. Bastardi planých druhov sú prevažne neplodné, avšak aj neplodné hybridy niekedy dávali vo vyššom veku v niektorých rokoch jednotlivé plody. Cez všetky tieto problémy s opelením planých druhov predsa sa mu podarilo medzi odolnými druhmi získať krížence, v každom ohľade úplne odolné, ktoré sa stali východiskom tejto novej triedy ruží, vhodnej aj pre chladné severské oblasti.

Pri nich rozlišoval skupiny :

- a) raz kvitnúce severské ruže : plné kvety v početných farebných odtieňoch, ktoré vydržia mrazy až $-24\text{ }^{\circ}\text{C}$
- b) viackrát kvitnúce severské ruže (remontujúce): jednoduché a poloplne kvety, len ružové a biele, ktoré vydržia mrazy až $-24\text{ }^{\circ}\text{C}$
- c) viackrát kvitnúce severské ruže (remontujúce): veľmi plné kvety v početných farebných odtieňoch, ktoré vydržia mrazy $-14\text{ }^{\circ}\text{C}$ až $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$

Vzájomným krížením týchto troch skupín získal niekoľko stoviek semenáčov, z ktorých niektoré kvitli ako mladé rastliny a behom roka opakovali kvitnutie. V tejto skupine sa objavili aj také, ktoré pri dobrom tvare a plnosti bohato tvorili semená. Ako sa zdá, tak rozhodujúcim článkom pre vymedzenie tejto skupiny, bola ich odolnosť a najmä ich zložitý pôvod. Preto za prvú z týchto severských ruží považoval typ 'ASTA VON PARPART' (*Multiflora* x RH), ktorú uvádzal do obchodov Lambert. Jemu tiež odpredal v roku 1898 osemnásť semenáčov týchto severských ruží a v roku 1908 päť

odrôd do Spolkového rozária v Sangerhausene ('FREYA', 'GRISELDIS', 'SIWA', 'WACHHILDE').

Zaradiť tieto druhy podľa pôvodu je zložité a tiež prechody od slovenských popínaviiek nie sú ostré. Veľký podiel medzi východiskovými druhmi má však *R. canina*, o ktorej sa tvrdí, že pre apomyklické množenie sa dá len ťažko krížiť a ťažko sa od nej dajú získať nové druhy, pretože semenáče vzhádzajú stále ako pravá *Canina*. Geschwind však dokázal opak a raz napísal, že v Krupine sa dá *R. canina* krížiť skoro so všetkými druhmi ruží a napodiv ešte 90 % krížencov dávalo bežne dobré klíčivé semeno. Dá sa to ovšem vysvetliť aj tak, že tu ide o oblasť prekrývania dvoch planých druhov, a že používal hybridy, ktoré však vypadali ako *R. canina*. Väčšina severských ruží, pokiaľ poznáme ich pôvod, sú teda hybridy *R. canina*, a ide väčšinou o druhy s heteróznym efektom (vzrastlejšie) a odolné proti mrazom. Pozoruhodné je, že medzi nimi získal aj remontujúce odrody. Semenáče hybridov s *R. canina* s jednoduchými kvetmi používal ako podnože. Za zvlášť dobré podnože označuje *Canina x Multiflora*, ktoré dobre prijímali každé štepenie.

K najznámejším druhom tejto skupiny patrí 'GESCHWINDS NORDLANDROSE I.' (Geschwindova severská ruža) – jej pôvod sa udáva 1884; kvety má stredne veľké, plné po dve až tri na stopke, kvety sú ružové, zvonku s tmavým odtieňom a tvorí až 3 m vysoký ker, bohato olistený. Listy sú široké, tmavo zelené, zdravé, na mladých výhonkoch dlho trváce bohaté kvitnutie, výhonky majú slabé ostne. Zaraduje sa medzi parkové ruže.

Inou dlho množenou ružou bol druh 'TROMPETER VON SÄCKINGEN' (1890). Doposiaľ ešte uchované druhy z tejto skupiny sú 'CREME' (1895), 'FREYA' (1910), 'GRISELDIS' (1895), 'SIWA' (1910), 'WALKÜRE' a za literatúry známe druhy: 'ASRA' (1910), 'CYCLOP' (1895), 'FEUERKUGEL' (1895), 'GELON' (1898), 'GERANIUM' (1895), 'PHAEDRA' (1895), 'SYLVIA' (1895), 'VINETA' (1895), 'WACHHILDE' (1910), 'ZACHARULA RUBRIFOLIA' (1895). [20.]

Skupinu severských ruží Geschwind nepovažoval za dokonalú, napriek tomu tvrdil, že mnohé odrody jeho severských ruží sa dajú porovnať už s osvedčenými záhradnými (parkovými) ružami a na viac majú tú neoceniteľnú výhodu, že sú odolné proti vetru, a zlému počasiu a takmer nepotrebujú žiadnu starostlivosť. Domnieval sa, že keby v kultúre a v krížení severských ruží cieľavedome pokračoval tak, že celá namáhavo získaná stavba s krížením s chúlolistivými druhmi zas zrútila, ako sa dialo u všetkých

krásnych skupín ruží, potom by mohli severské ruže skôr či neskôr úplne vytlačiť všetky ostatné skupiny ruží na severe. Dostatočne preukázal, že je to možné, nejde preto naďalej o nič iné ako o to, že severské ruže napredovali a to aj pre ich výbornú vlastnosť, že majú bohatú klíčivosť semena. [1, 2, 8, 16]

1.4.5 Distribúcia jeho ruží

Ruže z Geschwindovej pozostalosti sa potom dostali do rúk grófky Chotekovej z Dolnej Krupej. Podľa niektorých správ išlo až o 2000 exemplárov, ktoré neboli v tej dobe v obchodoch. Tu ich Choteková pestovala ako vzácnu veľkú skupinu týchto Geschwindových šľachtencov, ktoré v rozáriu tvorili prales 2–3 m vysokých parkových ruží s množstvom plných a príjemne voňajúcich kvetov, ktoré boli označené číslami. Z nich bola Chotekovou vybraná ruža č. 4 ako prvá a označila ju ako 'GESCHWINDS NORDLANDROSE I.'. Sama ju popisuje ako neobyčajne bohato kvitnúcu, takže časť rozária zarastená týmito vysokými impozantnými krami vyzerala ako ružový les, pred ktorým zostávajú návštevníci stáť s obdivom. Aj odolnosť týchto ruží bola absolútna, pretože v tuhých zimách 1916–1917 a 1922–1923, v ktorých vymrzli plochy smrekov, brečtanov, túj, staré kry *R. canina* a pod., ani jeden z týchto ružových krov nestratil ani vetvičku. V zime 1928–1929, kedy klesla teplota po $-29\text{ }^{\circ}\text{C}$, po prvý krát po sedemnástich rokoch bola poškodená, ale v nasledujúcom roku bola zas v plnej kráse.

Z tejto zbierky sa niektoré ruže dostali do obchodov až v roku 1926. Choteková o tom hovorí: „Ako majiteľka pozostalosti veterána šľachtiteľa ruží, p. kráľa, lesmajstra Geschwinda“ uviedla prvého a podľa jej presvedčenia najlepšieho šľachtenca tohto majstra do obchodu. Hovorí, že odborníci na to už dávno naliehali, ale skôr to znemožňovala vojna a potom problémy Geschwinda ako jedinca pre nepriaznivé dôsledky prevratu. Táto „Geschwindova severská ruža“, uvedená do obchodov 1925 M. H. Chotekovou, sa hodnotí veľmi vysoko. Choteková sama (1926) ju zvlášť odporúča ku šľachteniu. „Dúfam a zo srdca si prajem, aby mnohí domáci a zahraniční šľachtitelia prepracovali a zdokonalili toto životné dielo nášho zosnulého majstra, pre šľachtenie ruží. Chcela, aby pokračovali vo vysoko dôležitom krížení krvi ušľachtilých ruží tejto prvej stabilnej základnej formy severskej ruže, aby do nej pripojili krásu a farebnosť našich ušľachtilých ruží s odolnosťou proti zime, silou a príkladným zdravým „Geschwindovej severskej ruže“, ktorá sama má tiež ušľachtilú krv“.

Z týchto ruží potom boli vybrané a dávané do obchodov ešte ďalšie druhy, ako 'PHAENOMEN' (1926), 'IGNIS' (1926), 'GESCHWINDOVA MULTIFLORA' (1926), 'GESCHWINDOVA GORGEIOUS' (1916), 'GESCHWINDS NORDLANDROSE II.' Do obchodov ich uvádzala rovnako Chotková v Dolnej Krupej, ako aj Böhm v Blatne.

K ďalšiemu šľachteniu bolo použitých len málo severských ruží. Zatiaľ od nej pochádzajú druhy 'STRATOSFÉRA' (Böhm 1939), 'BÖHMOVA AZUROVÁ' (Böhm 1934), 'MARTHA GOTTMANN' (Dechant 1924).

Ohľadom ruží umiestnených v Dolnej Krupej vznikol neskôr zmätok, keď kvôli chybnému údaju R. Limbacher označil Geschwinda za „hlavného lesného chotekovského panstva v Dolnej Krupej“. Určitú dobu sa táto chyba objavovala aj v literatúre a časom sa v nej udomácnila. Ukazuje sa, že Geschwindova práca bola u nás zabudnutá a bolo ju treba znovu objavovať. [1, 2, 8]

1.5 Ďalší šľachtitelia

Problematikou odolných ruží sa v Rusku, v tom istom čase zaoberal I.V.Mičurin, ktorý vychádzal z odrody *R. rugosa*. Svoje pokusy uskutočňoval v rokoch 1894-1898 a jeho prvý kríženec pochádzal z roku 1899. V Maďarsku sa na ňu orientoval aj Kaufmann, ktorý v rokoch 1893-1894 vyšľachtil druhy 'CIBLES', 'TAMOGLED' a 'VIHORLAT'. Na odolnosť *R. rugosa* stavili aj ďalší šľachtitelia, v Nemecku najmä dr. Müller, vo Francúzsku Cochet (druhy z rokov 1891-1900), Gravereaux (1899-1909), Bruant (druhy z rokov 1888-1894), ale aj G. Paul (1890), ale aj ďalší (V. Berger, P. Lambert a.i.). Tieto snahy pokračovali aj naďalej, pretože oblasti, kde by mohli rásť a kvitnúť „severské ruže“, sú bez konca. V ZSSR sa odolnými ružami zaoberal aj N. Kičunov, ktorý sa opieral o Geschwindove vedomosti. Podobné úlohy riešili aj niektorí americkí šľachtitelia, ktorí využívali vlastnosti *R. setigera* (Prince, Feast, dr. W. van Fleet a Horvath), alebo Walter D. Brownell v Little Compton, na Rhode Islande, ktorý sa snažil vytvoriť ruže pre túto oblasť, kde boli čajohybrydy nepoužiteľné, pretože neznášali krutú zimu. Využíval odolné druhy *R. wichuralana* a v prvých troch generáciách dosiahol veľkokveté popínavky, ktoré vo štvrtej generácii vytvorili aj kerové formy a následne boli dané do obchodov ako skupina „Subzero“ s mnohými inými druhmi. Ani tie však nie sú dokonalé, v porovnaní s bežnými záhradnými ružami majú kvety ešte málo pôvabné. [8]

1.6 Miesta, kde sa dostali Geschwindove ruže po jeho smrti

1.6.1 Rozárium Dolná Krupá

Ako bolo spomínané už v sezóne 1929 sa na trhu objavili odrody ruží, ktoré mali pôvod v Dolnej Krupej. Boli to hlavne ruže, ktoré našli svoje uplatnenie vďaka svojej vynikajúcej odolnosti voči chladným zimným teplotám - severokrajné ruže ('Nordlandrose'). V Dolnej Krupej bolo rozárium či ružová záhrada, ktoré bolo vedené grófkou Máriou Henrietou Chotekovou, ktorá sa o svoje ruže starala s obrovskou láskou. Pre jeho obrovskú rozlohu ho nazývali ružovým hájom. Ružová záhrada v Dolnej Krupej prežila roky veľkej slávy dostalo sa jej aj uznania v celoeurópskom meradle. Smutné je, že prežila aj živorenie a na jej existenciu sa takmer úplne zabudlo.

Štyridsaťročná grófká Choteková sa po smrti otca v roku 1903 osamostatnila. Záluba v ružiach jej učarila už v mladosti, kedy spoznávala ich krásu v okolí kaštieľa. Najväčší rozkvet zažívalo rozárium v čase tesne pred prvou svetovou vojnou, keď sa kúpou dostala k unikátnej kolekcii ružiarskych výpestkov najväčšieho uhorského šľachtiteľa Rudolfa Geschwinda (1829-1910). Rudolf Geschwind ich ešte pred svojou smrťou ponúkol mestu Krupina, kde žil, no to na jeho ponuku nereagovalo, a preto sa obrátil na M. H. Chotekovú. Mária Choteková túto možnosť využila a 18. júna 1910 prišla osobne na obhliadku do Krupiny a následne po prevoze ruží z Krupiny do Krupej, ruže dala vysadiť vo svojom rozáriu. Tak sa stalo, že do jej rozária sa naraz dostalo až 2000 nových ruží.

Svoje ružové kráľovstvo rozširovala už predtým, mala úžasný prehľad a svoje nové prírastky do rozária si zabezpečovala aj výmenným spôsobom. Napríklad aj od slávneho francúzskeho šľachtiteľa J. Gravereauxa. V jej rozáriu sa nachádzali mnohé rarity (tmavočervené ruže s bielymi bodkami, ružové s bielymi pruhmi a pod). Z viacerých druhov vlastnila takmer úplný sortiment. Pre obrovskú bohatosť boli ruže vysádzané prehľadne formou rodokmeňa a v jeho centrálnej časti bol mariánsky stĺp, z bieleho mramoru. O svoju ružovú záhradu sa počas 1. svetovej vojny, nemohla starať, pretože dala prednosť práci ošetrovatelky v trnavskej nemocnici. No aj napriek tomu po vojne zanedbané rozárium postupne nadobúdalo svoj stratený lesk. Aj keď po roku 1918 bola časť majetku rozparcelovaná a na udržiavanie rozária v pôvodnom rozsahu už nemala prostriedky, stále bolo miestom, ktoré v návštevníkoch vyvolávalo nesmierny údiv. V rokoch po rozpade monarchie musela vynakladať obrovské úsilie, aby jej

rozárium prežilo. Musela založiť ružiarsku škôlku a výpestky z nej od roku 1920 predávala. Aj takýmto, pre ňu celkom netradičným spôsobom chcela rozárium finančne podporovať. Ruže ponúkala vo vlastných katalógoch vydaných v rokoch 1926 a 1929. Z nich sa dozvedáme aj niekoľko zaujímavých čísel. Kým v roku 1926 uvádza, že v rozáriu rastie 5000 sort ruží a na predaj ponúkala 711 kultivarov, v roku 1929 spomína až 6000 sort a k odberu z Dolnej Krupej bolo 885 odrôd.

V ružiarskom svete sa za jej najväčšiu zásluhu pripisovanú grófkke považuje práve uvedenie týchto sort do predaja v roku 1926. V tom istom roku uviedla aj dve vlastné ruže ('Fenomén' a 'Ignis') a pokračovala v jedinečnom rozširovaní ruží z Geschwindovej zbierky: '*G. Multiflora*', '*G. Georgus*', '*Nordlanrose II.*', '*Geschwindova neúnavná*', '*Erinnerung an Brod*'... Výpestky z dolnokrupského rozária sa exportovali najmä do nemecky hovoriacich krajín, ale aj do Škandinávie, USA a Kanady.

Rozárium neodolalo prvému náporu hospodárskej krízy a od polovice tridsiatych rokov postupne upadalo. Do dnešných dní sa nezachovali žiadne stopy po jeho existencii, ak neberieme do úvahy množstvo oválnych keramických menoviek, ktoré sa objavujú a z času na čas po orbe a uzrú ešte svetlo sveta na miestach, kde sa slávna ružová záhrada rozprestierala. Na počesť majiteľky rozária bol v roku 1996 pomenovaný Medzinárodný ROSACLUB Márie Henriety Chotekovej. [7, 17]

1.6.2 Arborétum Borová hora

Sa nachádza vo Zvolene a buduje sa od roku 1965 ako vedecko-pedagogické pracovisko Technickej univerzity vo Zvolene, v súčasnosti má rozlohu 48 hektárov. Za svojej existencie dosiahlo arborétum nielen významné postavenie na Slovensku, ale aj v zahraničí. Jeho odborná orientácia sa zaoberá pôvodnou dendroflórou s osobitným zameraním na dreviny Slovenska. Je teda na Slovensku jedinečné a originálne. Toto zameranie zbierok má v súčasnosti význam najmä z dôvodu meniacich sa podmienok prostredia, kedy sa vplyvom rôznych okolností zaujímavé populácie, druhy a formy drevín rastúce vo voľnej prírode postupne vytrácajú. Ale v Arboréte Borová hora sa snažia tieto vzácne populácie zachovať a archivujú ich ako vzácny genofond. Zbierky v arboréte sú týmto unikátne a samozrejme, že vo veľkej miere aj prispievajú k záchrane nášho vzácneho národného bohatstva.

Arborétum Borová hora bola vďaka svojej vysokej hodnote zbierok v roku 1981 vyhlásená za chránený areál „na ochranu ukážky genetického bohatstva, drevinového

zloženia lesov Slovenska, širokej individuálnej premenlivosti jednotlivých druhov drevín, na vedecko-výskumné, náučné a kultúrno-výchovné ciele“. [7, 8, 18] Ing. Jozef Pagan podal v roku 1958 prvý návrh na vytvorenie arboréta. Ing. Pagan bol vtedajším asistentom ústavu dendrológie a fytocenológie Katedry botaniky a pedológie na Vysokej škole lesníckej a drevárskej. Akademickým funkcionárom sa jeho návrh pozdával a samozrejme, že ho prijali. Ing. Pagan bol poverený vypracovaním podrobnejších podkladov. Išlo o odborné zameranie objektu, lokalizáciu, rozlohu a prevádzkové objekty. Jeho najdôležitejšou úlohou bolo vybrať vhodnú lokalitu. Uvažovalo sa so štyrmi lokalitami – v Sekierskej doline, Neresnickej doline, na Malej Stráži a Borovej hore. Po uvážení v záverečnej etape širokého okruhu možností, sa neskôr rozhodovalo medzi Sekierskou dolinou a Borovou horou. Borová hora dostala prednosť, pre jej členitejší terén, rôznorodejšie prírodné pomery a preto, lebo iba malú časť plochy využívali na intenzívne poľnohospodárske účely. Celá plocha Borovej hory sa dala aj rozširovať o lesné porasty, ktoré smerovali na Sliač.

V priebehu niekoľkých rokov sa ďalej rokovalo o riešení majetkovo-právnych pomerov, rozlohe, zameraní arboréta, o finančných prostriedkoch na vybudovanie objektu. Až v auguste roku 1962 bola už vypracovaná investičná úloha a na jej základe Ministerstvo školstva a kultúry v Prahe schválilo v septembri 1963 v rámci Vysokej školy lesníckej a drevárskej technický projekt na „Arborétum Lesníckej fakulty“. Týmto rozhodnutím bol daný základ budovania arboréta.

Prvé stavebné práce sa začali vykonávať v roku 1964 a v priebehu necelých dvoch rokoch sa vybudovali inžinierske siete, administratívna budova, výstavný pavilón, prevádzková chata, altánok, montované garáže ai. Výsadby sa začali realizovať 30. marca 1965. Tento dátum sa považuje za oficiálny začiatok vzniku arboréta. Pôvodná plocha arboréta mala výmeru 28,38 ha. Táto sa postupne rozširovala až na súčasných 48 ha.

V pôvodnom návrhu sa hovorilo o tom, že arborétum sa má skladať z dvoch častí. Jedna sa mala budovať na základe parkovej úpravy (nepravidelné prírodno - krajinárske výsadby drevín, ich usporiadanie malo vychádzať zo systematického princípu nárokov a podmienok prostredia jednotlivých drevín). Druhá časť „lesnícka“, mala slúžiť na overenie produkčných schopností introdukovaných drevín. Tie sa mali vnášať do existujúcich porastov v rôzne veľkých skupinách. [18]

2. Cieľ práce

Cieľom mojej bakalárskej práce bolo získať a spracovať poznatky z dostupných zdrojov o živote a diele R. J. Geschwinda, o jeho práci lesníka, ale hlavne ako šľachtiteľa a pestovateľa ruží v priebehu jeho tvorivej práce. Oboznámiť verejnosť s najznámejšími Geschwindovými ružami, priblížiť a popísať Geschwindove ruže, ktoré sa nachádzajú v arboréte Borová hora. V mojej práci som tiež podala vlastný tvorivý vklad ako by mesto Krupina mohlo v budúcnosti obnoviť pamiatku na tohoto významného šľachtiteľa.

3. Materiál a metodika

Ako vyplýva zo samotného cieľa bakalárskej práce naša práca má kompilačný charakter. Za prvú etapu považujem získavanie materiálu na písanie práce. Táto prvá časť bola v celku náročná, pretože som sa stretla s mnohými prekážkami pri získavaní materiálu, s ktorým som pracovala. Súvisí to s tým, že dostupnej literatúry o Rudolfovi Geschwindovi je pomerne málo. A to hlavne publikovaných v slovenskom jazyku. Mnohé informácie o tomto významnom šľachtiteľovi sa nachádzajú vo väčšine len v zborníkoch, archívoch alebo článkoch mnohých časopisov, v ktorých je veľmi málo písané o živote R. J. Geschwinda a jeho šľachtení. V mnohých publikáciách som sa stretla aj s tým, že niektoré veci o jeho živote boli inak vysvetľované, čo bolo zapríčinené tým, že Rudolf Geschwind nepôsobil len na území Slovenskej republiky. Preto som musela dávať pozor na to, aby som neuviedla niektoré informácie mylne. Stáva sa, že v mnohých literatúrach sa nenachádzajú rovnaké informácie, čo našu prácu sťažovalo. Je smutné, že my Slováci vieme tak málo o tomto významnom šľachtiteľovi. Rudolfa Geschwinda si privlastňujú a viac vážia Maďari a Nemci a preto budem pracovať aj s nemeckou literatúrou. Informácie, ktoré použijem v našej práci budem čerpať z článkov o Geschwindovi, taktiež budem pracovať aj s internetom, kde sa budem môcť stretnúť so zaujímavými informáciami. Z internetu hlavne použijem fotky Geschwindových najznámejších ruží, ktoré uviediem v prílohách práce. Použijem a budem pracovať aj s nemeckou literatúrou ako napr. knihou od R. Geschwinda „Die Hybridation und Sämlingszucht der Rosen“, ktorú uvediem tiež v zozname použitej literatúry, kde je spomenuté a popísané o jeho živote a tiež o tom, ako sa k šľachteniu R. Geschwind dostal a čo šľachtenie pre R. Geschwinda znamenalo. Veľa informácií sa nachádza v Matici slovenskej v Martine, tam sú rukopisy Rudolfa Geschwinda, ku tým som sa ja bohužiaľ nedostala, ale ako mi bolo povedané, nad týmito zápiskami by som musela sedieť veľmi dlho, pretože nie sú usporiadané a nikto ani nevie ako by sa mali tieto jeho zápisky chronologicky usporiadať.

Po získaní materiálu o Rudolfovi Geschwindovi som sa začnem venovať tomu, aby som stručne a výstižne popísala jeho život, štúdium a do pozornosti dám aj pôsobenie Rudolfa Geschwinda ako šľachtiteľa a lesmajstra v meste Krupina, tieto

informácie získam z Mestskej knižnice v Krupine. Spomeniem záhrady, ktoré vybudoval v Krupine. Vzhľadom na to, že mesto Krupina nechcelo, alebo nemalo záujem odkúpiť Geschwindovu zbierku ruží pred jeho smrťou, teraz už v meste Krupina bohužiaľ nenájdeme žiadne pozostalosti z Geschwindových ruží. Čo je myslím si zahanbujúce pre mesto, pretože sa Krupina mohla stať ružiarskym strediskom s bohatou a dlhou tradíciou. Mohla byť mestom produkujúcim originálne materiály pre krajinárske potreby.

Časť práce venujem aj Geschwindovým ružiam, tu sa zameriam hlavne na tie najznámejšie z Geschwindových ruží. Spomeniem aj jeho zvláštnu skupinu ruží „slovenských popínaviak“. Ďalej popíšem Geschwindove veľkokveté ruže, popínavky, plané ruže, severské ruže a pri nich uvediem aj jednotlivé odrody.

Pri mojom štúdiu sa dočítam aj to, kde sa Geschwindove ruže dostali. Ešte pred smrťou Rudolf Geschwind ponúkol na odpredaj svoje šľachtence mestu Krupina, keďže sa mesto nevyjadriilo, Geschwind nečakal a ponúkol svoju zbierku ruží grófke M. Chotekovej, do jej rozária v Dolnej Krupej. Tá nečakala a rýchlo konala, odkúpila Geschwindove ruže a presťahovala ich do svojho rozária. Toto rozárium sa bohužiaľ nezachovalo.

Geschwindove ruže sa nachádzajú aj v arboréte Borová hora. Tam sa stretnem osobne s Geschwindovými ružami, prejdem si odrody, ktoré sa v arboréte nachádzajú a tak si na Geschwindove ruže vytvorím vlastný názor.

V prílohách v obrazovej časti predstavím dodnes zachované sortimenty ruží Rudolfa J. Geschwinda, ktoré sa nachádzajú v arboréte Borová hora a sú súčasťou našej bakalárskej práce.

4. Výsledky

4.1 Súčasný stav riešeného územia

4.1.1 Arborétum Borová hora

sa nachádza 3 km severne od mesta Zvolen (Obr.52). Rozprestiera sa na juhozápadných výbežkoch Zvolenskej pahorkatiny. Arborétum Borová hora vzniklo v roku 1965, kedy sa na ploche začalo s výsadbami. Prvá oplotená plocha mala rozlohu 28,38 ha. Táto sa postupne rozširovala a v dnešnej dobe je to 47,84 ha. Súčasťou arboréta sú pokusné plochy o celkovej rozlohe 8,97 ha, ktoré sa založili v rámci riešenia výskumných úloh v oblasti Školského lesného podniku Technickej univerzity vo Zvolene. Môžete tu vidieť viac ako 1000 foriem a kultivarov rôznych druhov drevín, vyše 600 sort ruží najmä od československých, ale aj významných svetových šľachtiteľov a približne rovnaký počet zaujímavých a tvarovo premenlivých druhov sukulentných rastlín. Sústreďujú sa tu hlavne domáce druhy drevín, ktoré pôvodne rastú v lesoch Slovenska, v ich vnútro druhovej a zemepisnej premenlivosti. Cudzie - introdukované dreviny sú zastúpené len niekoľkými, väčšinou lesnícky významnými druhmi. Najcennejšia je práca arboréta v tom smere, že sa významné populácie a vzácne formy domácich druhov drevín vyhľadávajú priamo v lesoch Slovenska, generatívne a vegetatívne sa rozmnožujú a v arboréte archivujú ako vzácny genofond. [22]

4.1.2 Zbierka Geschwindových ruží v arboréte Borová hora

Začala sa budovať súčasne so zbierkou drevín. Ako základ slúžil sortiment ruží od prof. Pravdomila Svobodu, ktorý sústredil tento materiál v Arboréte Peklov v Kostelci nad Černými lesy a v Botanickej záhrade Botanického ústavu ČSAV v Pruhoniciach. Tak sa do arboréta dostal veľký počet ruží. Táto rozsiahla zbierka 1200 odrôd v počte okolo 14 tisíc kríkov sa však neukázala ako vhodná pre študijnú zbierku. Preto sa v rokoch 1971-1973 prehodnotil pohľad na to, aké odrody sa budú v arboréte nachádzať. Prof. Svoboda dal návrh, aby sa pestovali odolné parkové ruže, doplnené myšlienkou – pestovať a archivovať odrody vyšľachtené na území bývalej Česko-Slovenskej republiky. Teda ružami šľachtenými šľachtiteľmi pôsobiacimi na tomto území.

V súčasnosti je v zbierke sústredených takmer 700 odrôd ruží, z toho je viac ako 200 odrôd od šľachtiteľov, ktorí pôsobili alebo pôsobia v Českej republike a na Slovensku (Geschwind, Brada, Böhm, Urban, Chorvát, Glváč ai.). Najkrajšie ruže svetových šľachtiteľov tvoria väčšiu časť zbierky. [18]

4.1.3 Zoznam Geschwindových ruží v arboréte aj s popisom

V areáli Borovej hory sa nachádza celkom 51 druhov Geschwindových ruží. Tieto pozostalosti sa nachádzajú v dobrom stave, za čo môžeme jedine vďaka ľuďom, ktorí sa o tieto ruže starajú. V arboréte som bola pred začatím kvitnutia, ruže boli vo výbornom stave, až na niektoré, ktorým sa nepodarilo dobre prezimovať, ale ja napriek tomu, tieto ruže nevyhynuli (napr. 'ASTRA', 'ERINNERUNG AN SCHLOSS SCHARFENSTEIN', 'TARTARUS', 'GRUSS AN TEPLITZ', 'WODAN', 'PARKZIERDE', 'ASTA VON PARPART', 'FREYA', 'SIWA').

1. 'ALPENFEE'

Farba: slabo ružová

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

2. 'ANNA SCHARSACH'

Farba: silno ružová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

3. 'ÄENNCHEN VON THARAU'

Farba: biela

Výška: popínava viac ako 3,6 m

Vôňa: jemná alebo vôňu necítiť

Kvety: plne dvojlôžkové

4. 'ANTONIE SCHURZ'

Farba: bledo ružová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

5. 'ARIANA'

Farba: slabo ružová do s nádychom do oranžova

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

6. 'ASTA VON PARPART'

Farba: tmavo ružová až fialová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

7. 'ASTRA'

Farba: bledo ružová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

8. 'AURELIA LIFFA'

Farba: jemno červená

Výška: popínava až 3,6 m

Vôňa: stredne silná

Kvety: plne dvojlôžkové

9. 'CHLORIS'

Farba: jemno ružová až biela

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

10. 'CORPORAL JOHANN NAGY'

Farba: purpurovo červená (staro ružová)

Výška: popínavá až 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

11. 'CRÉME'

Farba: slabo ružová až biela

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

12. 'ERINNERUNG AN BROT'

Farba: purpurovo červená, staro ružová

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: nádherná stará vôňa ruže

Kvety: plne dvojlôžkové

13. 'ERINNERUNG AN SCHLOSS SCHARFENSTEIN'

Farba: purpurovo červená (staro ružová)

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: nádherná stará vôňa ruže

Kvety: plne dvojlôžkové

14. 'ERLKÖNIG'

Farba: nádherne ružová

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: nádherná stará vôňa ruže

Kvety: jednolôžkové

15. 'ERNST G. DÖRELL'

Farba: jemno červená, silno ružová

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžková

16. 'EUGEN E. MARLIT'

Farba: silno ružová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžková

17. 'EURYDICE'

Farba: slabo ružová až biela

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžková

18. 'FATINITZA'

Farba: silno ružová, pruhovaná, škvrnitá

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: jednoduché

19. 'FORSTMEISTER'S HEIM'

Farba: silno ružová

Výška: popínava viac ako 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

20. 'FREYA'

Farba: biele

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: jednoduché

21. 'FUTTAKER SCHLINGROSE'

Farba: tmavo ružová až fialová

Výška: ker nad 1,5 m

-
- Vôňa:** dobrá
- Kvety:** plne dvojlôžkové
22. 'GEISHA'
- Farba:** tmavo červená
- Výška:** popínava až 3,6 m
- Vôňa:** stredne silná
- Kvety:** plne dvojlôžkové
23. 'GESCHWINDS ORDEN'
- Farba:** silno ružová
- Výška:** popínava viac ako 3,6 m
- Vôňa:** jemná alebo bez vône
- Kvety:** plne dvojlôžkové
24. 'GESCHWINDS NORDLANDROSE I. '
- Farba:** silno ružová
- Výška:** ker nad 1,5 m
- Vôňa:** jemná
- Kvety:** dvojlôžkové
25. 'GESCHWINDS NORDLANDROSE II. '
- Farba:** silno ružová
- Výška:** ker nad 1,5 m
- Vôňa:** jemná
- Kvety:** dvojlôžkové
26. 'GESCHWINDS SCHÖNSTE'
- Farba:** purpurovo červená
- Výška:** ker nad 1,5 m
- Vôňa:** jemná alebo bez vône
- Kvety:** plne dvojlôžkové
27. 'GILDA'
- Farba:** silno ružová

Výška: popínavá viac ako 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

28. 'GRISELDIS'

Farba: silno ružová

Výška: popínavá viac ako 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

29. 'GRUSS AN TEPLITZ'

Farba: silno ružová

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: dobrá, nádherná stará vôňa ruže

Kvety: plne dvojlôžkové

30. 'HIMMELSAUGE'

Farba: jemno červená

Výška: popínavá viac ako 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

31. 'JOSEPHINE RITTER'

Farba: silno ružová

Výška: popínavá až 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

32. 'JULIUS FABIANICS DE MISEFA'

Farba: jasno červená

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá, nádherná stará vôňa ruže

Kvety: plne dvojlôžkové

33. 'LEOPOLD RITTER'

Farba: purpurovo červená

Výška: popínavá až 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

34. 'MARIE DERMAR'

Farba: krémová

Výška: popínavá až 3,6 m

Vôňa: stredne silná

Kvety: plne dvojlôžkové

35. 'MERCEDES'

Farba: silno ružová

Výška: popínavá až 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

36. 'METEOR'

Farba: nádherne ružová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

37. 'NYMPHE EGERIA'

Farba: ružová

Výška: popínavá až 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

38. 'NYMPHE TEPLA'

Farba: jemno ružová

Výška: popínavá viac ako 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

39. 'OVID'

Farba: silno ružová

Výška: popínavá až 3,6 m

Vôňa: jemná alebo bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

40. 'PARKZIERDE'

Farba: nádherne silno ružová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

41. 'PRINZ HIRZEPRINZCHEN'

Farba: červená pruhovaná

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: stredne silná

Kvety: plne dvojlôžkové

42. 'ROTKÄPPCHEN'

Farba: fialová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

43. 'SCHNEELICHT'

Farba: biela

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: stredne silná

Kvety: plne dvojlôžkové

44. 'SIWA'

Farba: slabo ružová

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

45. 'TARTARUS'

Farba: purpurovo červená

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: stredne silná

Kvety: plne dvojlôžkové

46. 'TROMPETER VON SÄCKINGEN'

Farba: purpurovo červená

Výška: popínava viac ako 3,6 m

Vôňa: nádherná stará vôňa ruže

Kvety: plne dvojlôžkové

47. 'VIRAGO'

Farba: nádherne ružová

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

48. 'WALKÜRE'

Farba: silno ružová

Výška: popínava viac ako 3,6 m

Vôňa: slabá

Kvety: plne dvojlôžkové

49. 'WENZEL GESCHWIND'

Farba: červená

Výška: priemerný ker 0,75 m - 1,5 m

Vôňa: dobrá

Kvety: plne dvojlôžkové

50. 'WODAN'

Farba: silno červená

Výška: popínava 3,6 m

Vôňa: jemná, bez vône

Kvety: plne dvojlôžkové

51. 'ZIGEUNERBLUT'

Farba: purpurovo červená

Výška: ker nad 1,5 m

Vôňa: jemná, slabo vonia

Kvety: plne dvojlôžkové

Ako som už spomínala moja bakalárska práca má kompilačný charakter, preto som osobne nemohla vidieť kvitnutie ruží, keďže som to minulý rok nestihla a tohto roku som ich nevidela kvitnúť v celej svojej nádhere. Vychádzala som z informácií z dostupnej literatúry a z fotiek, ktoré mi boli poskytnuté z arboréta Borová hora.

Na ružiach som si všimla aj rany, ktoré pravdepodobne vznikli pri údržbe areálu, pravdepodobne pri kosení, ale s tým sa musí počítať. Ale aj napriek tomu, sa Geschwindovým ružiam v arboréte veľmi dobre darí a môžeme byť hrdý na to, že tento vzácny materiál máme u nás na Slovensku a že sa s ním môžeme osobne stretnúť.

Síce Borová hora pri Zvolene sa pýši tým, že je jednou z najkrajších ružových záhrad na Slovensku, myslela som si, že aj finančne ju budú viac podporovať. Pretože materiál, ktorý má toto nádherné arborétum si musíme vážiť a musíme sa oň starať, aby mohlo fungovať a slúžiť aj pre ďalšie generácie.

Najznámejšia z Geschwindových ruží

Geschwindovu najvýznamnejšou a najrozšírenejšou ružou je 'GRUSS AN TEPLITZ'. Patrí medzi najlepšie červené ruže, je vhodná do klimaticky teplých záhrad. Je veľmi pekná, kvitne nepretržite na pomerne veľkom kríku. Jej nové bronzové listy sa rýchlo menia a tie vystriedajú krásne tmavozelené listy. V ideálnom prostredí dosahuje výšku až 1,9 metra. Patrí medzi očarujúco voňavé čínske bourbonky. Je taktiež vynikajúca a dobre sa jej darí v horúcom vlhkom podnebí a dokonca je úplne odolná voči šedej hrdzi.

Ďalšie ruže, ktoré sa uchovali

Po preštudovaní jednotlivých Geschwindových vyšľachtených ruží možno s nostalgiou uviesť, že zo skupiny čajohybridov R. Geschwinda veľa nezostalo. V nasledujúcom vymenovaní ruží vidno, že je uchovaných už len niekoľko ruží. Sú to ruže s pôvodným názvom 'ASTRA', 'ERINNERUNG AN SCHLOSS SCHARFENSTEIN', 'GRUSS AN TEPLITZ', 'WANZEL GESCHWIND', 'EUGEN E. MARLITT' a čajovka 'JULIUS FABIANICS DE MISEFA'.

Geschwind a Krupina dnes

K historickému významu jedného z najstarších miest Slovenska – Krupiny prispelo mnoho významných osobností. Bezpochyby medzi nich patrí šľachtiteľ R. Geschwind. V tomto meste Geschwind vytvoril svoje najväčšie dielo. Jeho hlavnou úlohou bolo obhospodávanie vyše 4000 ha mestských lesov, ku ktorým vytvoril nové mapy, poctivo sa postaral o modernú správu lesa - zalesňoval holiny a taktiež sa zaoberal hybridizáciou lesných drevín a ruží. V Krupine Geschwind pestoval svoje ruže v troch záhradách – na Majeroch a dve mal pri svojom dome na Hornej ulici.

Preto by sa mohlo mesto Krupina zamyslieť nad tým, čo pre Krupinu Geschwind urobil. Geschwind tu po sebe zanechal mnoho ruží, ktoré možno ešte dnes zdobia niektoré záhrady v Krupine no majitelia o nich nevedia. No v iných štátoch jeho ruže dodnes žijú a zdobia rozáriá aj po celej Európe. Napriek tomu, že Geschwind zanechal mnoho ruží, niektoré sa stratili, pretože dostali iné mená.. Veď Geschwind vyšľachtil okolo 707 ruží, no z nich sa v súčasnosti zachovalo asi 120.

Geschwind sa pred svojou smrťou vyjadril: „Nepovažujte tieto ruže za elitné, ale moje ruže sú dobre plné, bohato kvitnúce, majú dobrý vzrast a bohato remontujú až do zimy. Dávajú mnoho kvalitného semena a preto sú vhodné na získavanie nových sort. Treba povedať, že tieto ruže sú krížence u nás rastúcej *R. canina* a jej variet.“ Geschwind počas svojho života a šľachtenia dokázal, ostatným že je možné kríženie s *R. canina*, z tej totižto Geschwind vychádzal. Geschwind položil základy šľachtenia, predtým boli ruže pestované len v skleníkoch, dokázal a umožnil ružiam, aby mohli krášiť naše záhrady.

Moje predstavy do budúcnosti

Preto by bolo dobré, keby sa na Geschwindove ruže nazabúdalo, pretože slúžia ako výborný genetický materiál na ďalšie kríženia, tým že sú také odolné voči mrazom. Geschwindove ruže sú tiež významné tým, že majú vysokú odolnosť voči chorobám. Je potrebné a bolo by dobré, keby sa venovala väčšia pozornosť jeho ružiam. Aby šľachtitelia pokračovali v jeho práci a tak vytvárali nové odolné sorty.

Je zahanbujúce, že o Geschwindovi, tak málo vieme. Aj preto som sa rozhodla venovať tejto téme. Bývam neďaleko Krupiny a je smutné, že o Geschwindovi sa v Krupine nerozpráva. Mesto Krupina by podľa mňa malo myslieť v budúcnosti aj na túto osobnosť, ktorá v Krupine prežila takmer celý svoj život. Nemalo by sa zabúdať na jeho slávne ruže a preto by mesto mohlo vytvoriť aspoň malé rozárium, aby ho ľudia mohli obdivovať v celej svojej kráse. Veď všetky jeho ruže sa dostali do obchodov z tohto malého mesta. Taktiež by sa mohla otvoriť pamätná izba v múzeu Andreja Sládkoviča v Krupine, alebo v jeho dome, ktorá by bola venovaná pamiatke R. J. Geschwinda. Však doposiaľ stojí dom, kde Geschwind žil a pracoval. Keby sa v budúcnosti takéto niečo vytvorilo mohlo by to v meste Krupina oživiť cestovný ruch a Krupina by nebola tak málo známa verejnosti ako je dnes. Veď kto by odolal a neprišiel si pozrieť Geschwindové nádherné ruže.

Tieto moje výsledky je možné použiť aj pri pripravovanom projekte na vznik rozária v areáli Botanickej záhrady SPU Nitra, kde sa majú umiestniť aj ruže R. J. Geschwinda.

5. Diskusia a záver

Rudolf J. Geschwind šľachtil ruže už v dobe, kedy bolo známych len málo ich tajomstiev, ktoré boli aj prakticky využité. Šľachtenie ruží našlo nové spôsoby a možnosti. Jeho snahou bolo vyšľachtiť ruže, ktoré by odolávali našej klíme, také ktoré rozkvitajú bez južného slnka a dokážu prečkať nepriazeň našich zím. V tomto smere bol priekopníkom a dokázal pozoruhodné veci. Podľa autora Svobodu (1960) Geschwind v tej dobe vytvoril nové spôsoby šľachtenia ruží v našej oblasti, dal im jasný cieľ a metodiku, a vykonal najdôležitejšiu prácu. Jeho program je stále živý, smutné však je, že na jeho prácu nenaviazal nikto iný a ďalšie šľachtenie sa u nás uspokojilo kombinovaním západných druhov. Napriek všetkým prednostiam jeho ruží je dnes situácia taká, že sú prakticky neznáme a tie z jeho šľachtencov, ktoré prežili v niektorom zo starých rozárií, hlavne v Sangerhausene, boli u nás prenesené do Prúhonic a následne do zbierky Borová hora vo Zvolene.

K odkazu Geschwinda sa budeme vracieť, keď nám pôjde o získanie ruží skutočne použiteľných v krajinárskej praxi, nielen o ruže pre záhradné a záhradkárске kultúry a záhradnú starostlivosť, pre ktoré je potrebné zabezpečiť potrebnú starostlivosť a ochranu. Dnes už máme mnohé triedy ruží, ktoré vznikli hlavne z hľadiska zvýšenia odolnosti (lambertky, kordesky, atď.) a mnohé dnešné čajohybridy a fluoribundky, ktoré znesú viac ako staré typy, pretože program zvýšenia odolnosti museli postupne prevziať všetky závody, ktoré chceli obchodovať v strednej Európe.

6. Zoznam použitej literatúry

- [1] Rudolf Geschwind, 1997. Die Hybridation und Sämlingszucht der Rosen. Olms Presse, ISBN 3-487-08379-5.
- [2] Lübeck, 1980. Rosenalmanach 1979-1980, WEILAND, ISBN 3-87890-030-9.
- [3] Ing. P. Lindtner - F. Chorvát - G. Čejka, 1971. Ruže a ich pestovanie. 2. vyd. Príroda, Bratislava, 231 s. ISBN 64-075-71.
- [4] Havlů – Jaša - Klimeš, 1977. Ruže královna květin. 1. vyd. Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 347 s. ISBN 07-029-77.
- [5] Gabriele Richterová – Thomas Proll, 2008. Ruže. Tlačiarne BB, spol. s.r.o. Banská Bystrica, ISBN 978-80-551-1659-4.
- [6] Miroslav Lukáč a kol. 2006. Krupina – monografia mesta. 1. vyd. Štúdio HARMONY, s.r.o. Banská Bystrica, ISBN 80-89151-13-2.
- [7] František Glváč, 1998. Kráľovná kvetín od minulosti k dnešku. Stredné odborné učilište polygrafické, Bratislava.
- [8] Marián Kováč, 1982. Zpravodaj pěstiteľů a milovníků růží. 46 vyd. Bratislava Rosa klub
- [9] Das Profen des Himbeerstrauches auf die Hundsrose. Dt. Magazin für Garten-und Blumenkunde. 28: 113-114.
- [10] Die Mandel, die Pfirsich, ihre Übergangsformen und Bastarde. 1880. Ibidem: 335-341.
- [11] Eine neue Pelargoniengruppe: „die Antipoden“ 1875. Ibidem 15-20.
- [12] Über die Hybridation der Eichen. 1876. Centrallblatt für das gesammte Forstwesen vyd 2: 462-465.
- [13] Das Variiren der Pflanzen. 1880. Wiener III. Garten-Zeitung, vyd 1: 1-3
- [14] Einige Worte über zwei vielgepriesene Theehybriden jüngster Einführung. 1892. Ibidem vyd 5: 78
- [15] Die schwarze Rose. 1894. Ibidem vyd 1: 140-143
- [16] Harte Rosen. Der praktische Ratgeber im Obst – und Gartenbau vyd 1: 230-231
- [17] http://www.dolnakrupa.com/ruzova_zahrada.html
- [18] http://web.tuzvo.sk/sk/organizacna_struktura/dalsie_organizacne_sucasti/arboretum_borova_hora/z_historie/z_historie-html.

-
- [19] [http://www.heritagerosefoundation.org/4resources/Rosa%20Mundi/4/ RM4 _Unmuth .pdf](http://www.heritagerosefoundation.org/4resources/Rosa%20Mundi/4/RM4_Unmuth.pdf)
- [20] <http://www.rogersroses.com/gallery/default~gid~161.asp>
- [21] Tibor Baranec- Mária Poláčiková- Jaroslav Košťál. 2007. Systematická botanika. 2. vyd. Nitra: SPU, 2007. 210 s. ISBN 978-80-8069-868-3.
- [22] http://www.travelguide.sk/svk/turisticke-zaujímavosti/arboretum-borova-hora-zvolen_417_1.html
- [23] <http://www.welt-der-rosen.de/zuechter/geschwiz.htm>
- [24] http://www.manufactum.de/Artikel/87786/.html&usg=__ZOYEsFDc2V5IqQBpsBvlnS0Whyk=&h=700&w=700&sz=183&hl=sk&start=4&um=&itbs=1&tbnid=T40p37sgseqAM:&tbnh=140&tbnw=140&prev=/images%3Fq%3Dchloris%26um%3D1%26hl%3Dsk%26tbs%3Disch:1
- [25] http://ruze.wi.cz/index.php%3Fi%3DDAD00&usg=__17xWtaDWIqN1e5vQ8-02MUDxOA=&h=120&w=160&sz=19&hl=sk&start=45&um=1&itbs=1&tbnid=x4MDiqn4-RaV5M:&tbnh=74&tbnw=98&prev=/images%3Fq%3Deurydice%26B%26ro%26sa%26start%3D40%26um%3D1%26hl%3Dsk%26sa%3DN%26nd%26sp%26D20%26tbs%3Disch:1
- [26] http://www.google.sk/imgres?imgurl=http://www.bluemchen-auslese.de/bilder/futtacker_schlingrose_thumb.jpg&imgrefurl
- [27] <http://www.rosesloubert.com/collection%20loubert/2002/parkzierde.JPG>
- [28] fotoarchív Borová hora (autori: Ing. Vladimír Ježovič, Doc. Ing. Ivan Lukáčik, Csc)